PROVINCIE

Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Aalsmeer

Gemeentebeschrijving, augustus 1992

Foto omslag:
Voormalige ULO-School aan
de Schoolstraat te Alsmeer.
Nieuwe Zakelijkheid door
J.G. Wiebenga uit 1930.

Inhoud

Verantwoording *5*

1. Inleiding *7*

2. Bodemgesteldheid *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. Grondgebruik *13*
3.1 Reliëf *13*
3.2 Agrarisch grondgebruik *13*
3.3 Niet-agrarisch grondgebruik *14*

4. Infrastructuur *17*
4.1 Landwegen *17*
4.2 Waterwegen *18*
4.3 Spoor- en tramwegen *19*
4.4 Dijken en kaden *19*
4.5 Militaire infrastructuur *20*

5. Nederzettingsstructuur *23*
5.1 Algemeen *23*
5.2 Bevolkingsontwikkeling *24*
5.3 Aalsmeer *25*
5.4 Uiterweg *28*
5.5 Oosteinde/Oosteinderweg *29*
5.6 Oosteinde/Oosteinderpoelpolder *30*
5.7 Kudelstaart/Vrouwentroost *30*
5.8 Kalslagen *31*

6. Bebouwingskarakteristiek *33*
6.1 Aalsmeer *33*
6.2 Uiterweg *34*
6.3 Oosteinde/Oosteinderweg *35*
6.4 Oosteinde/Oosteinderpoelpolder *36*
6.5 Kudelstaart *36*
6.6 Buitengebied *36*

7. Stedebouwkundige typologie *37*

Verantwoording inventarisatie *39*

Geraadpleegde werken *41*

Herkomst afbeeldingen *43*

Afbeeldingen *45*

Register *67*

Colofon *71*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.
Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Aalsmeer voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Meerlanden worden geraadpleegd.De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek en een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.

De MIP-werkzaamheden in de gemeente Aalsmeer bestaande uit een vooronderzoek, de inventarisatie, het fotograferen en beschrijven van de geselecteerde objecten en complexen en het schrijven en samenstellen van de gemeentebeschrijving, hebben plaatsgevonden in de maanden januari en februari 1992 Hiervoor waren in totaal 5 weken beschikbaar.

Deze werkzaamheden zijn uitgevoerd door ir. J.A. van der Hoeve, op tijdelijke basis verbonden aan de Provincie Noord-Holland als inventarisator jongere bouwkunst.

Augustus 1992

1. Inleiding

De gemeente Aalsmeer ligt in het zuiden van de provincie NoordHolland. De gemeente wordt aan de noord- en oostzijde begrensd door de gemeente Amstelveen, aan de zuidoostzijde door de gemeente Uithoorn, aan de zuidzijde door de gemeente Leimuiden (provincie Zuid-Holland) en aan de westzijde door de gemeente Haarlemmermeer.

Het gebied ten zuidoosten van het Haarlemmermeer was in de late middeleeuwen in totaal vier ambachten opgedeeld: Aalsmeer, Kudelstaart en De Bezworen Kerf, Kalslagen en Leimuiden. Het ambacht Kudelstaart was verdeeld in Hollands-Kudelstaart en in StichtsKudelstaart (ook: De Bezworen Kerf). Stichts Kudelstaart bestond uit De Bezworen Kerf, Geerland, Steenwijk en Steenwijkerveld. Het dorp Kudelstaart zelf bestond overigens ook uit een Stichts en een Hollands gedeelte. Bij keizerlijk decreet van 21 oktober 1811 werden Aalsmeer en Hollands-Kudelstaart samengevoegd tot de commune (gemeente) Aalsmeer, Uithoorn en Stichts-Kudelstaart tot de commune Uithoorn en Leimuiden en Kalslagen tot de commune Leimuiden. De grondwet van 29 maart 1814 eiste een herstel van de oude provinciegrenzen, waartoe Uithoorn (met inbegrip van Thamen) weer bij de provincie Utrecht ingedeeld. Dit geschiedde bij Soeverein besluit van 6 november 1814. Bij Koninklijk besluit van 14 november 1815 werden Uithoorn en Thamen gescheiden en bij KB van 13 december 1815 werden Kalslagen en Leimuiden weer gescheiden. Hollands-Kudelstaart bleef onder Aalsmeer ressorteren.

Bij wet van 19 mei 1819 werd de Utrechts-Hollandse grens in de Amstel en Drecht geprojecteerd, waardoor Uithoorn en Thamen weer bij de provincie Holland kwamen. Bij besluit van GS van 29 juni 1820 is de grens tussen Uithoorn en Aalsmeer aangepast, waarbij het onder Uithoorn ressorterende deel van het dorp Kudelstaart (Stichts Kudelstaart) bij de gemeente Aalsmeer is gevoegd. Toen werden ook de vrije Noordvenen (een geheel verveende enclave van Nieuwer-Amstel) verdeeld tussen Uithoorn en Aalsmeer. Daarmee werd de grens tussen Aalsmeer en Uithoorn als een rechte lijn door de plassen gelegd. Bij wet van 13 april 1854 werd Kalslagen bij het ambacht Leimuiden ingedeeld. In 1855 stonden de ambachten Aalsmeer en Leimuiden stukken van hun grondgebied af ten behoeve van de vorming van de gemeente Haarlemmermeer. De grens werd toen in de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder gelegd. In 1859 werd het ambacht Aalsmeer opgeheven, ten behoeve van de gemeente Aalsmeer. In 1864 de indeling tussen Noord- en Zuid-Holland herzien, waarbij Bilderdam en het grootste deel van de gemeente Leimuiden bij Zuid-Holland werden gevoegd. Echter omdat men de oevers van de Westeinderplassen binnen één provincie wilde behouden (in verband met de geplande droogmaking) werd een gedeelte van de gemeente Leimuiden aan Aalsmeer toegevoegd. De Kalslagerpolder werd verdeeld tussen de gemeenten Aalsmeer en Uithoorn. Naar aanleiding van de herinrichting van de Legmeerpolders en de aanleg van de Randweg en de Noord-zuidverbinding is in 1985 (1-1-1985) de grens tussen Aalsmeer en Uithoorn gewijzigd, waarbij deze ter plaatse van de Randweg en de Hoofdweg kwam te liggen.

In de gemeente Aalsmeer liggen de dorpen Aalsmeer (zetel van het gemeentehuis) en de gehuchten Kudelstaart, Oosteinde, Uiterweg en Vrouwentroost. De totale oppervlakte van de gemeente is 3.395 ha (waarvan 2.308 ha land en 1.087 ha binnenwater) en het aantal inwoners is 22.167 (per 1 januari 1990).

De gemeente Aalsmeer wordt in de MIP-inventarisatie gerekend tot deelgebied VII: de Meerlanden. In dit deelgebied liggen de gemeenten

Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmerliede & Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel en Uithoorn.

De gemeente is ten behoeve van de objecten-inventarisatie ingedeeld in vijf deelgebieden: Aalsmeer/Aalsmeer, Aalsmeer/Uitermeer, Aalsmeer/Oosteinde, Aalsmeer/Kudelstaart en Vrouwentroost en Aalsmeer/Buitengebied.

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

In de voorlaatste ijstijd (het Saalien) schoven grote ijsmassa's vanuit het noorden over ons land. Deze ijsmassa's schoven enorme hoeveelheden Pleistoceen zand voor zich uit. Na het afsmelten van het ijs bleven in Nederland stuwwalcomplexen over, waarvan gedeelten tot aan het Bijlmermeer reikten. In de laatste ijstijd bereikte het ijs Nederland niet. Door de koude ontstond hier wel een toendraklimaat, waar slechts weinig plantegroei mogelijk was. In deze periode verwaaide zeer veel zand uit de stuwwallen en de smeltwatervlakten, dat over een groot gebied werd afgezet. Ook in West-Nederland is toen een dikke laag dekzand afgezet.

Door een aanzienlijke temperatuurstijging in het Holoceen smolt zeer veel landijs (zowel in de Noordse landen als in het midden van Europa). Daardoor breidden de zeeën en oceanen zich sterk uit en steeg het grondwaterpeil aanzienlijk. Omdat ook de rivieren veel meer water kregen te verwerken, ontstonden in West-Nederland grote moerassen en ondiepe zoetwatermeren. In deze moerassen ontwikkelde zich een zeer dunne laag veen: het basisveen.

Na de doorbraak van het Nauw van Calais werden grote hoeveelheden zand ter hoogte van de huidige kust afgezet. Hierbij ontstond langs de huidige kustlijn een reeks zandbanken, die tot een complex van strandwallen uitgroeide. Achter de strandwallen ontstond zo een halfopen binnenzee, waarin een pakket zandige en kleiige lagen zijn afgezet: "oude zeeklei". Omstreeks 3000 voor Christus vormden de strandwallen een gesloten wand, waar de zee niet meer in kon doordringen. Zo ontstond in West-Nederland een afgesloten binnenzee, die onder invloed van de erin uitmondende rivieren verzoette. Dankzij de toenemende temperatuursstijging nam de begroeiing in de binnenzee sterk toe. Deze binnenzee slibde dicht tot een moeras, waarin zich een dik pakket veen vormde (3 tot 5 meter). Het moeras werd doorsneden door veenstromen (onder andere de Oude Waver, de Waver, de Holendrecht, de Bullewijk, de Drecht en de Amstel) en aaneengesloten meren (onder andere het Haarlemmermeer, het Legmeer, het Karnemelksegat en het Zijdelmeer).

Tussen de 11de en de 13de eeuw is het veenland voor de landbouw ontgonnen. Daarmee werd verdere veenvorming gestopt. Door de ontwatering en door oxidatie van het veen daalde de bodem sindsdien gestaag. In de 16de en 17de eeuw was men verplicht tot grootschalige inpolderingen, waarmee het dalingsproces nog slechts werd versneld. Sedert de middeleeuwen werd veel veen afgegraven om het als brandstof (turf: gedroogde veen) te gebruiken. In eerste instantie vond deze winning droog plaats: de afgraving geschiedde tot aan het grondwaterpeil. Later werden grootschalige gebieden afgegraven, waarbij grote waterplassen ontstonden. In de 19de en 20ste eeuw werden de meeste veenplassen en (natuurlijke) meren drooggemalen. In de droogmakerijen trad de oude zeekleigrond aan de oppervlakte. Omstreeks 1900 zijn de meeste deze bodems doorploegd (tot ca.1 meter), waarbij de bovenlagen zijn gemengd.

2.2 Afwatering

Omstreeks 1600 kregen de gebieden in Aalsmeer met zoveel wateroverlast te kampen, dat inpoldering onontkoombaar werd. Overleg tussen de ambachtsheren van Aalsmeer, Kudelstaart, Kalslagen en Amstelveen deed besluiten tot de stichting van de "Grote of Generale Polder", die het grootste deel van het grondgebied van voornoemde ambachten besloeg

(octrooien van de Proost van de St. Jan in 1635 en de Staten van Holland en Westfriesland in 1637). Deze polder werd door vier hoofdmolens bemalen: de Kalslager- of Moordmolen (bij het huis ter Lucht), de Vrouwenakkerschemolen (in Vrouwenakker), de Zandpadtermolen aan het Zandpad te Uithoorn en de Koenemolen bij het Karnemelksegat te Amstelveen. Langs de kade van het Haarlemmermeer stonden drie hulpgemalen: de Zwetmolen, de Kerkweteringmolen en Het zwarte Molentje (Schinkelpolder). In 1674 heeft Aalsmeer zich uit het polderverband teruggetrokken. Het grootste deel van de gemeente is slechts tijdelijk ingepolderd geweest (ca.1637-1674). Tot in de 19de eeuw bevonden zich op het grondgebied van Aalsmeer enkele particuliere polders, waarvan de Hornmeer- en Stommeerpolder de grootste waren. Het verdere land was slechts door continue ophoging droog te houden. Pas in de 19de eeuw zijn nieuwe polders gevormd, door droogmaking van de veenplassen en meren.

Een gedeelte van de polders in de gemeente Aalsmeer watert af op de wateren, die deel uitmaken van de Boezem van het Amstelland. Deze polders wateren alle direkt of indirekt af op de Amstel of de Drecht. De boezemwateren van het Amstelland waterden voor de voltooiing van het Merwedekanaal (1893) uit op de Zuiderzee via de Ilpenslotersluis (gemeente Amsterdam) en de Diemerdammersluis (gemeente Diemen) en op de stadswateren van Amsterdam via de Amstelsluis (gemeente Amsterdam). Sinds de voltooiing van het Merwedekanaal (het Amsterdam-Rijnkanaal) wateren de boezemwateren van het Amstelland uit op de boezem van het Noordzeekanaal via de sluizen bij Zeeburg, op het stadswater van Amsterdam via de Amstelsluis en op het IJsselmeer via de sluizen bij Diemerdam en Ilpensloot. Een ander deel van de polders watert af op het stelsel van boezemwateren van het hoogheemraadschap van Rijnland. Bedoelde polders wateren alle af op de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, één van de voornaamste boezemwateren in het Rijnland. De wateren van de Rijnlandse Boezem slaan sedert de voltooiing van de ringvaart van het Haarlemmermeer (1852) uit op de boezem van het IJ (na 1872: het Noordzeekanaal) via de gemalen bij Spaarndam (1844) en Halfweg (1853), op de Hollandse IJssel via het gemaal bij Gouda (1857), of direkt op de Noordzee via het gemaal bij Katwijk.

1: Polders, die direkt of indirekt op de wateren van de Boezem van het Amstelland uitslaan.

Noorderlegmeerpolder (1.415 ha)
Bij KB van 21 april 1873 verkreeg ir. J.M.W. Wiegel concessie tot bedijking en droogmaking van het noordelijke deel van de Legmeerplassen. Hij bracht deze concessie onder in de "NV maatschappij tot droogmaking van een gedeelte der Legmeerplassen", die gesubsidieerd werd door de Provincie en het Rijk. Als eerste werd het in 1836 verspoelde pad tussen De Kwakel en Kudelstaart hersteld, waarmee de plassen werden verdeeld in de Noorder- en Zuiderlegmeerplassen. In 1876 werd het stoomgemaal aan de Roode Paal (gemeente Amstelveen) gesticht, waarmee de Noorderlegmeerplassen tussen 1876 en 1879 zijn drooggemalen. Naderhand is het gemaal vervangen door een dieselgemaal van 200 pk met een centrifugaalpomp.

Zuiderlegmeerpolder of Stichtse Poel (925 ha)
Bij KB van 27 januari 1878 is aan ir. J.R.M. Wiegel concessie verleend tot drooglegging van het Zuiderlegmeer. In de jaren 1882 en 1883 werd het meer droogemalen door het gemaal van de Noorderlegmeerpolder (aan de Roode Paal). Het water werd via een hevel in de Vuurlijn uit de Zuiderlegmeer naar de ringvaart van de Noorderlegmeerpolder getransporteerd. Aangezien deze hevel maar matig functioneerde, werd in

1890 besloten tot de bouw van een ondergemaal aan de Hoofddijk. Ondanks dit ondergemaal, bleef de waterbeheersing van de polder problematisch. In 1921 werd daarom een eigen elektrisch gemaal voor de Zuiderlegmeerpolder gebouwd, ter hoogte van het buurtschap De Banken. In 1988 is het gemaal vernieuwd.

2: Polders, die direkt of indirekt uitslaan op de wateren van de boezem van het Rijnland

Stommeerpolder (168 ha)
Bij octrooi van de Staten van Holland en Westfriesland van 23 juli 1622 werd toestemming verkregen tot bedijking en droogmaking van het Stommeer. Tussen 1650 (voltooiing dijk) en 1652 werd dit werk met twee molens geklaard: de eerste molen en de tweede molen (of hulp molen). Toen het gebied droog was gevallen is de tweede molen gesloopt. Na de dijkdoorbraak van 1673 is deze tweede molen herbouwd op de grens van het Stommeer en het Hornmeer. De beide meren zijn vervolgens door de twee molens drooggemalen. Na droogmaking is er een kade tussen beide gebieden aangelegd. De eerste watermolen werd in 1919 door een brand verwoest. In 1920 heeft men vervolgens een uit 1742 daterende molen uit Vriezenveen (gem. Leimuiden) herplaatst. In 1929 is in deze molen een elektrische pomp geplaatst. In 1968 is naast de molen een nieuw elektrisch gemaal gebouwd. Tegelijk werden de Stommeer- en de Hornmeerpolder samengevoegd door het slechten van de tussengelegen kade.

Hornmeerpolder (186 ha)
Op 4 mei 1657 verleenden de Staten van Holland en Westfriesland aan de dijkgraaf van de Stommeer en zijn medestanders een octrooi tot bedijking en droogmaking van het Horn- of Geijlmeer. Nadat de Stommeerpolder in 1673 was ondergelopen, werd besloten beide meren tegelijk droog te maken. Daartoe werd de "tweede molen van de Stommeerpolder" op de grens van de beide meren geplaatst. Nadat de meren in 1676 waren drooggemalen werd een kade aangelegd, waarbij "de tweede molen" in de Hornmeerpolder kwam te liggen. In geval van nood kon de molen nog steeds worden ingezet voor de Stommeerpolder. De molen werd in 1891 vervangen door een stoomgemaal, dat omstreeks 1930 is verbouwd tot een dieselgemaal. Nadat de Hornmeer- en Stommeerpolder in 1968 zijn samengevoegd, is het gemaal van de Hornmeerpolder in 1972 gesloopt.

Oosteinderpoelpolder (560 ha)
Bij KB van 23 juni 1865 verkregen de jonkheren mr. Jan Willem Rozenberg en Louis Rutgers concessie tot bedijking en droogmaking van de Oosteinderpoel. In 1867 legde een stoomgemaal het gebied droog. In 1871 konden de eerste percelen worden uitgegeven. In 1933 werden de stoommachines vervangen door ruwoliemotoren, die op hun beurt wegens de slechte verkrijgbaarheid van de brandstof in 1943 werden vervangen door een elektromotor. In 1966 is de capaciteit van het gemaal vergroot door plaatsing van een tweede pomp.

Kleine Noord- of Schinkelpolder (421 ha)
De Schinkelpolder is vermoedelijkin het begin van de 17de eeuw gesticht, mogelijk door aansluiting bij de Grote of Generale Polder. De polder werd bemalen door de molen De Zwarte Ruiter (XVIIa). Deze molen is in 1674 en 1777 vervangen. Bij KB van 20 september 1818 werd toestemming verleend voor de vervening en aansluitende droogmaking. Na de vervening is de polder in 1858 drooggemalen, verkaveld en in cultuur gebracht. Hiertoe werd de molen De Zwarte Ruiter voorzien van zes zuigerpompen en werd als ondersteuning een nieuwe vijzelmolen gebouwd. Omstreeks 1865 werd de pompmolen buiten werking gesteld en verbouwd tot een korenmolen. In 1882 werd ter plaatse van de vijzel-

molen een stoomgemaal gebouwd, dat later is vervangen door een elektrisch gemaal.

Westeinderplassen
Deze plassen liggen gemeen met de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder.

Schoutensepolder e.a.
Omdat Aalsmeer zich had teruggetrokken uit het samenwerkingsverband van de Grote Polder, ontstond er op vele punten wateroverlast. Behalve de reeds eerder genoemde periodieke ophoging van het land met bagger, werden ook enige particuliere poldertjes gevormd. De meest bekende hieronder was het Schoutensepoldertje, dat ter hoogte van de oude CAV (Centrale Aalsmeerse Veiling) lag. Tot omstreeks 1920 werd deze polder door een kleine wipstaartwatermolen (Schoutense molen) bemalen.

3. Grondgebruik

3.1 Reliëf

De onvergraven polders in Aalsmeer hebben een peil dat varieert van -0,2 m tot -0,4 m NAP. Deze gronden bevinden zich ter weerszijden van de Uiterweg en de Oosteinderweg. Het peil van de Oosteinderpoelpolder en de Zuider Legmeerpolder varieert van -3,3 m tot -4,9 m NAP. Het peil van de Schinkelpolder varieert van -4,0 tot -4,6 meter NAP.

3.2 Agrarisch grondgebruik

Het grootste deel van het gebied rond Aalsmeer is in de 12de en 13de eeuw ontgonnen. In aanvang was het in cultuur gebrachte land geschikt voor zowel akkerbouw (graanteelt) als voor veeteelt. Door oxidatie en inklinking van het veen werd het land na verloop van tijd steeds vochtiger, waardoor het nog slechts geschikt was als weiland voor de veeteelt. Door de grootschalige turfwinning tussen de 16de en 18de eeuw is het grootste deel van het grondgebied van de gemeente Aalsmeer vergraven en verspoeld tot waterplassen. Er bleef maar zeer weinig land over, voornamelijk langs de Uiterweg en de Oosteinderweg. Hier werd nog kleinschalige landbouw en veeteelt bedreven, vooral voor de zelfvoorziening. Daarnaast werd ook enige groente geteeld, waarvan in de eerste plaats augurken en bonen genoemd moeten worden.

In het begin van de 17de eeuw ontstond veel vraag naar laan- en sierbomen, vooral door de aanleg van de vele buitenplaatsen in geheel Nederland. De grond langs de Uiterweg bleek met regelmatige bemesting zeer geschikt voor de teelt van dit soort bomen. Veel boeren aan de Uiterweg stapten daarom over van de marginale landbouw op de intensieve bomenteelt. Als bemesting werd (en wordt tot op heden) zogenaamde meermolm gebruikt, een baggermengsel van de bodems van de turfplassen. De afzet van de produkten werd gestimuleerd door de goede binnenscheepvaartverbindingen, die Aalsmeer had met de Hollandse steden. De belangrijkste produkten van de boomkwekerijen waren buxus en taxus. De teelt van geknipte buxus- en taxusfiguren heeft een belangrijke rol gespeeld tot aan de Eerste Wereldoorlog. De importverboden van de Verenigde Staten, ingegeven door de angst voor grondbesmetting via de kluiten van de bomen, en de economische crisis in Groot Brittannië waren er de oorzaak van dat deze teelt te Aalsmeer werd beëindigd. De teelt van fruitbomen is begonnen als een nevenverdienste voor de Aalsmeerse boeren. Maar reeds in de 17de eeuw specialiseerden enige bedrijven aan de Uiterweg zich op de teelt van fruitbomen. Tot zeker 1900 waren de Aalsmeerse bedrijven beroemd vanwege de grote variatie aan rassen en soorten. Zo werden er aan het eind van de 19de eeuw meer dan 200 appelrassen en meer dan 200 pererassen gekweekt. Als tussenteelt (op bedden tussen de boomperken) werden sedert de 17de eeuw vooral aardbeien gekweekt. Omstreeks 1880 bereikte de aardbeienteelt zijn hoogtepunt, zowel in omvang als in verscheidenheid. Door de opkomst van de bloementeelt nam het aandeel van de aardbeienteelt sterk af. In 1908 werd er nog 4.800 m² aardbeien onder glas en ca. 35 hectare op de volle grond verbouwd, in 1913 nog maar 1.400 m² onder glas en ca.16 ha op de volle grond.

Omstreeks 1850 kwam naast de aardbeienteelt ook de teelt van siergewassen op. Aanvankelijk bestond deze voornamelijk uit in bloei "getrokken" heesters, zoals maagdenpalm, meidoorn en gouden regen. Later werd het assortiment uitgebreid met potplanten, zoals geraniums, primula's en hortensia's. In een volgend stadium werden ook snijbloemen geteeld, zoals fletten (violieren) en maandrozen. Langzaam maar zeker

verdrong de bloementeelt de traditionele groenteteelt. Aanvankelijk geschiedde de bloementeelt nog uitsluitend in de open buitenlucht. In de winter werden de planten verplant in eenvoudige hokken (de zogenaamde flettenhokken). Pas in een later stadium ging men ertoe over om de planten in bakken te telen.

In 1872 werd de eerste verwarmde kas gebouwd (C.A. van Maarsse aan de Uiterweg). Ook de teelbakken werden in die periode van verwarming voorzien. Dankzij de verwarmde kassen en bakken, nam zowel de variëteit als de omvang van de bloementeelt toe. Zo waren er grote kassen voor de rozenteelt (en andere snijbloemen), kleinere voor potplanten en trekkassen voor onder andere de seringen. Vooral ook de teelt van seringen heeft in de 20ste eeuw grote opgang gemaakt in Aalsmeer.

In de tweede helft van de 19de eeuw zijn de grote plassen bij Aalsmeer drooggemaakt. De bodem van deze drooggemaakte meren en veenplassen bestond voornamelijk uit zanderige kleigrond met een (verspoeld) veenlaagje van ca.50 cm. Na diepploegen (over ca.90 cm) ontstond een zeer vruchtbare akkerbouwgrond. Als eerste gewassen werden koolzaad, rogge en haver verbouwd. In de Oosteinderpoelpolder was al vanaf de droogmaking (1868) een grote plaats ingeruimd voor de tuinbouw, waarvan de voornaamste produkten bonen en augurken waren. Omstreeks 1900 werden in de droogmakerijen vooral erwten en suikerbieten verbouwd, in combinatie met "Wilhelminatarwe", rogge (ca. 1870-1920), klaver, haver (als veevoer) en geringe hoeveelheden aardappels.

In het begin van de 20ste eeuw nam de vraag naar snijbloemen en siergewassen sterk toe. De bedrijven langs de Uiterweg konden al spoedig niet meer aan de vraag voldoen. Daar uitbreiding aan de Uiterweg door de geringe landoppervlakte nauwelijks meer mogelijk was, werden ook elders in de gemeente steeds meer bedrijven voor bloementeelt gesticht. In eerste instantie werden veel bedrijven aan de Oosteinderweg en de Stommeerkade opgericht, waar grotere terreinen beschikbaar waren en meer uitbreidingsmogelijkheden waren. De bedrijven hier hebben een grootschaliger opzet. Vooral na de jaren twintig werden ook in de Oosteinderpoelpolder vele bloemkwekerijen begonnen, vooral langs de Aalsmeerderweg, Oosteinderweg en de Hornweg. Deze bedrijven waren vooral gericht op de teelt van heesters en siergewassen.

De hoeveelheid bloemenkassen nam in de 20ste eeuw zeer snel toe van bijna 4 ha in 1908, 9 ha in 1913 tot 54 ha in 1929. Na 1945 zette de groei in versneld tempo voort tot 185 ha in 1964. Na de herverkavelingen van de Legmeerpolders in de late zestiger en zeventiger jaren, zijn in deze polders zeer grootschalige kwekerijen gevestigd. Door wijzigingen in de kweekmethoden was de aanwezige grondsoort niet belangrijk meer.

3.3 Niet agrarisch grondgebruik

Tussen de 12de eeuw en ca.1920 heeft op het grondgebied van de huidige gemeente Aalsmeer turfwinning plaatsgevonden. In deze turfwinning zijn globaal drie fasen te onderkennen.

De eerste fase van turfwinning heeft plaatsgevonden tussen de 12de en het begin van de 16de eeuw. Deze winning wordt als "droge winning" omschreven. Hierbij werd het veen tot aan de grondwaterspiegel afgegraven. Vervolgens werd het land weer zo goed mogelijk voor de veeteelt in gebruik genomen. Niettemin ging er veel land verloren, omdat het afgegraven land zeer kwetsbaar bleek voor afkalving en overstromingen door het Haarlemmer- en Leidsemeer. Reeds zeer vroeg zijn er verbodsbepalingen op het vervenen uitgevaardigd. De oudst bekende verordening is in 1290 uitgevaardigd door Graaf Floris V. Graaf Willem V,

Hertog van Beieren, verplichtte in de verordening van 1409 dat verveend land met elst beplant moest worden.

De tweede fase van de turfwinning bestond in het slagturven (petgaten en legakkers), waarbij het veen tot op grote diepte werd weggebaggerd. Deze wijze van turfwinning werd voornamelijk tussen ca.1500 en 1800 gebezigd en is op kleine schaal voortgezet tot ca.1920. De laatste turf moet in de Schoutensepolder (ter plaatse van de Centrale Aalsmeerse Veiling aan de Van Cleeffkade) gegraven te zijn. Omdat de vervening door middel van het slagturven langs de oevers van de meren geschiedde, zijn deze meren uitgebreid tot zeer grote watervlakten: het Haarlemmermeer, de Legmeren en de Oost- en Westeinderpoel. Daarnaast ging ook veel land verloren door afslag en afkalving van de oevers. Om verdere uitbreidingen van de meren te verhinderen zijn opnieuw verschillende verboden op vervening uitgevaardigd, maar deze hebben geen effect gehad. In 1563 vaardigde Keizer Karel V een verordening uit, waarin bepaald werd dat de minimale breedte van de legakker 10 voet moest zijn (ca.3 meter). Tevens bevatte deze verordening de verplichting dat de oevers van de legakkers beplant moesten worden met wilgen- of elzensingels (8 elzen per roede: 3,6 meter). Deze singels hebben het beeld van Aalsmeer tot diep in de 19de eeuw bepaald.

In de laatste fase zijn octrooien uitgegeven voor grootschalige verveningen, waarbij grote delen van polders zijn omdijkt, verveend en weer drooggemalen. In de gemeente Aalsmeer is op die wijze slechts de Schinkelpolder verveend (tussen 1818 en 1858) en vervolgens drooggemalen (1858).

In de meren rond Aalsmeer werd sedert de 17de eeuw meermolm gebaggerd voor de ophoging van de akkers aan de Uiterweg, de Westeinder- en de Oosteinderweg. Deze meermolm bestond uit veenresten, verveningsresten en resten van organisch materiaal. Deze meermolm is zeer vruchtbaar en uitermate geschikt voor de bloementeelt. Nog steeds wordt er in de Westeinderplas meermolm gebaggerd ten behoeve van de ophoging van de akkers aan de Uiterweg.

Op de Westeinderpoel vindt sedert het einde van de 19de eeuw waterrecreatie plaats. De eerste jachthaven met botenverhuur (zeilboten) is in 1915 door R. Dragt ingericht. Hij wordt als pionier en ontwikkelaar van de watersport in Aalsmeer beschouwd. De jachthaven van H. Kersken in Kudelstaart werd in 1938 geopend. Pas na de Tweede Wereldoorlog heeft de watersport een grote vlucht genomen.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Eén van de oude verbindingswegen tussen Amsterdam en Leiden liep oostelijk langs het Haarlemmermeer. Deze verbindingsweg doorkruiste onder andere Bovenkerk, Kudelstaart en Leimuiden. In de gemeente Aalsmeer volgde deze weg de Legmeerdijk, de kade van de Hornmeerpolder, de Kudelstaartseweg en de Herenweg. Volgens de kaart van Kuipers uit 1866 waren deze wegen toen reeds verhard. Verder was ook de weg tussen Kudelstaart en Aalsmeer verhard, bestaande uit de Kudelstaartseweg en de Zijdstraat. Na de droogmaking van de Haarlemmermeer (1851) is de Zijdstraat doorgetrokken tot aan de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder; de Kanaalstraat. Via een rolbrug sloot deze nieuwe weg aan op de Aalsmeerderdijk, een gedeelte van de ringweg om de Haarlemmermeerpolder.

De Dorpsstraat van Aalsmeer was reeds in een zeer vroeg stadium bestraat (1638). Deze straat was in de MIP-periode vooral van lokale betekenis als verbindingsweg tussen Uiterweg, Aalsmeer en Oosteinde.

In 1868 is de Oosteinderpoel drooggemaakt. De polderwegen zijn tussen 1873 en ca.1876 verhard. Omdat de ingelanden de kosten voor dit werk zelf hadden gedragen, besloten zij de wegen af te sluiten voor openbaar gebruik. Toen dit in 1877 door de rechter verboden werd, zijn de wegen in de Oosteinderpoelpolder ingericht tot tolwegen. Pas in 1903 zijn tollasten afgeschaft. Om het wegenstelsel in de Oosteinderpoelpolder beter aan te laten sluiten op de hoofdwegenstructuur (i.c. Kudelstaartseweg) is in 1882 de Zwarteweg aangelegd en is in 1883 een verbinding tussen de Hornweg en de Zwarteweg gemaakt. De Zwarteweg ligt naast de middenkade tussen de Hornmeer- en Stommeerpolder. In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw zijn er aan de Oosteinderweg en de Aalsmeerderweg veel bloemkwekerijen gesticht. Daarmee werd het verkeer over deze wegen veel intensiever. In een onderzoek van het bestaande wegennet uit ca.1935 worden de Oosteinderweg en de Aalsmeerderweg in combinatie met de Stommeerkade en de Zwarteweg als (belangrijke) doorgaande wegen aangegeven.

De verbinding tussen Aalsmeer en Uithoorn was in het midden van de 19de eeuw zeer slecht. Voordat het in 1836 bij een stormvloed doorbrak, vormde het voetpad tussen De Kwakel en Kudelstraat de enige verbinding. Ten behoeve van de droogmaking van de Legmeerplassen werd het pad tussen Kudelstaart en De Kwakel in 1873 hersteld, vooral om de Legmeerplassen in de Noorder- en Zuiderlegmeerplassen te scheiden. In de jaren twintig van de 20ste eeuw werden concrete plannen ontwikkeld om een provinciale weg tussen Haarlem en Hilversum aan te leggen. Deze weg zou tevens Aalsmeer verbinden met Uithoorn. Reeds in 1926 is het tracé uitgezet, waarvan bij de aanleg tussen 1934 en 1938 op slechts ondergeschikte punten is afgeweken. In de gemeenten Aalsmeer en Uithoorn is voor een nieuw tracé gekozen, grotendeels naast de spoorlijn Aalsmeer-Uithoorn. In de Haarlemmermeerpolder sluit de provincialeweg (de huidige Burgemeester Kasteleinweg) aan op de Kruisweg. De brug over de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder is in 1938 voltooid, waarna de brug in de Kanaalstraat is vervallen.

In de jaren dertig lagen er verschillende plannen om een betere verkeersafwikkeling in de gemeente te verkrijgen. Het belangrijkste onderdeel in deze plannen bestond in de aanleg van de Van Cleeffkade en de doortrekking van de Oosteinderweg tot op de Provincialeweg. Deze wegen en het kruispunt in de Burgemeester Kasteleinweg werden voltooid in 1939.

Sedert ca.1930 zijn vele bestaande wegen in Aalsmeer aangepast aan het moderne verkeer. De Uiterweg en Oosteinderweg waren van oorsprong voorzien van brede wegsloten aan weerszijden van de wegen. In de loop van de jaren dertig zijn de wegsloten aan de noordzijde van deze twee wegen gedempt, om de weg te kunnen verbreden. Tussen ca.1956 en 1960 zijn alle wegen in de Oosteinderpoelpolder aangepast en verbreed, vooral ten behoeve van het intensievere transportverkeer van en naar de bloemkwekerijen. Na de samenvoeging van de beide veilingen in de gemeente Aalsmeer tot één grote veiling aan de Legmeerdijk (1971), zijn de voornaamste ontsluitingswegen van het nieuwe veilingterrein ingrijpend aangepast en vernieuwd. Zo is de Legmeerdijk deels vernieuwd (een nieuw tracé naast de bestaande dijk) en deels verbreed. Omstreeks 1980 is de Legmeerdijk doorgetrokken naar de Hoofdweg, is de Hoofdweg verbreed en verbeterd en is een verbindingsweg tussen de Hoofdweg en de Herenweg (1986) aangelegd. Daarmee was de omleidingsweg van Kudelstaart voltooid.

4.2 Waterwegen

Het Haarlemmermeer vormde sedert de late middeleeuwen een belangrijk knooppunt in het binnenscheepvaartverkeer tussen de Hollandse steden. Na de droogmaking van het Haarlemmermeer (1848-1852) werd deze rol overgenomen door de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder. Slechts in de periode van de grote verveningen (ca. 1600-1800) hebben de inwoners van Aalsmeer kunnen profiteren van de gunstige ligging aan dit scheepvaartknooppunt. Schepen uit Aalsmeer vervoerden de turf niet allen door geheel Nederland, maar ook naar België en Duitsland. In de uitmonding van de Kerkwetering in het Haarlemmermeer (later: de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder) bevindt zich een kleine haven. Op de westoever van de Kerkwetering, de Helling, is vanouds een scheepswerf gevestigd. Deze scheepswerf komt in elk geval reeds voor op de kadasterkaart van 1837.

Voor Aalsmeer waren in de MIP-periode (1850-1940) de scheepvaartroutes over de binnenmeren (tot ca. 1870) en de (brede) weg- en kavelsloten van veel groter belang. Alle akkers aan de Uiterweg en Oosteinderweg waren per dekschuit bereikbaar. Met dekschuiten werden de produkten van de tuinbouw, de bosbouw (siergewassen en fruitbomen) en later ook bloementeelt naar Amsterdam vervoerd, om daar op de markten te worden verhandeld. Pas na ca. 1920 werd de rol van de dekschuiten langzaam aan overgenomen door vrachtwagens. Nieuwe bedrijven werden toen ook niet meer aan de waterwegen, maar aan de landwegen gevestigd (Stommeerpolder, Aalsmeerderweg en Hornweg).

De voornaamste routes van Aalsmeer naar Amsterdam verliepen over de veenplassen en de oude binnenwateren. De voornaamste routes liepen, gerekend vanaf de Westeinderplassen, als volgt: (1) Westeinderplas, Ringvaart van de Stommeerpolder, Oosteinderpoel (Schinkelsluis), Amstelveense Poel, Landscheidingsvaart, Karnemelksegat (Amstelveensesluis), Nieuwe Meer; (2) Westeinderplas (Mijnsherensluis bij Kudelstaart), Legmeerplassen (Legmeersluis), Oosteinderpoel (Schinkelsluis), Amstelveense Poel, Landscheidingsvaart, Karnemelksegat, (Amstelveensesluis), Nieuwe Meer. Via de Legmeerplassen was ook de Amstel bereikbaar, respectievelijk via het Zijdelmeer (Rijshornersluis) en de Kleine Drecht (Vrouwenakkersche Sluis).

Na de droogmaking van de Oosteinderpoel (1868) verliep de voornaamste scheepvaartroute via de Dijksloot, de brede wegsloot ten zuiden van de Oosteinderweg. De Dijksloot verbond de Ringvaart van de Stommeerpolder en de Amstelveense Poel (via de Schinkelsluis). Omstreeks 1930 is deze scheepvaartroute opgegeven, waarschijnlijk in verband met de

aanleg van de Provincialeweg. De Schinkelsluis is vermoedelijk omstreeks 1935 gedempt.

4.3 Spoor- en tramwegen

In 1889 diende ir. Th. Sanders een plan in voor de exploitatie van een elektrische lokaalspoorweg over het trajekt AmsterdamNieuwer-Amstel-Haarlem en een tramlijn over het trajekt Amstelveen-Hoofddorp-Aalsmeer. In 1896 verkreeg hij hiervoor een concessie, onder de voorwaarde dat er tevens tramlijnen tussen Amsterdam en Leiden en tussen Amsterdam en Alphen aan de Rijn moesten worden aangelegd. In 1897 droeg ir. Th. Sanders deze concessie over aan de Hollandsche Electrische Spoorweg Maatschappij (HESM). In 1903 diende de HESM een plan van aanleg in voor een net van lokaalspoorwegen (in plaats van tramwegen). Dit plan werd in 1906 goedgekeurd. Het net van lokaalspoorwegen, dat bekend stond onder de naam Haarlemmermeerspoorlijnen, is vervolgens tussen ca. 1910 en 1918 aangelegd.

Op het kopstation Aalsmeer kwamen indertijd drie spoorlijnen samen; de lijn Haarlem-Aalsmeer, de lijn Bovenkerk-Aalsmeer en de lijn Uithoorn-Aalsmeer. De lijn Haarlem-Aalsmeer is op 3 augustus 1912 in gebruik genomen, de lijn Aalsmeer Uithoorn op 1 juli 1914 en de lijn Bovenkerk-Aalsmeer op 1 mei 1915. Behalve het station Aalsmeer (geopend 1912) bevonden zich in de gemeente Aalsmeer nog twee halteplaatsen, namelijk de halteplaats Oosteinde op de lijn Bovenkerk-Aalsmeer (Aalsmeerderweg 384) en de halteplaats aan de Legmeerdijk op de lijn Uithoorn-Aalsmeer (Legmeerdijk 379).

De spoorlijnen zijn in fasen buiten gebruik gesteld. Het traject Aalsmeer-Uithoorn is reeds op 6 oktober 1935 voor het reizigerspubliek gesloten. Het traject Haarlem-Aalsmeer is in 1936 voor alle verkeer gesloten en aansluitend opgebroken. Op 3 september 1950 werd het traject Bovenkerk-Aalsmeer voor reizigers gesloten, tegelijk met alle overige lijnen. Vervolgens werden de spoorlijnen ook voor het goederenverkeer gesloten: het traject Aalsmeer-Bovenkerk op 8 oktober 1951 en het traject Aalsmeer-Uithoorn op 3 juni 1973.

In de gemeente Aalsmeer zijn de trajekten van de spoorlijnen nog goed herkenbaar, zowel aan de spoorwegtaluds, de bruggen als de bebouwing. Het trajekt langs de Aalsmeerderweg en een gedeelte van het trajekt langs de provinciale weg (Burgemeester Kasteleinweg) zijn ingericht als fietspaden. Alleen het rangeerterrein bij station Aalsmeer is door de aanleg van een nieuwbouwwijk niet meer herkenbaar. Naast het station "Aalsmeer" (Stationsweg 1, 3, 5; 1912) en de halteplaatsen "Oosteinde" (Aalsmeerderweg 384) en aan de Legmeerdijk (Legmeerdijk 379) is ook nog een dubbele spoorwegwachterswoning behouden gebleven (Zwarteweg 97, 99).

4.4 Dijken en kaden

Het grondgebied van de (huidige) gemeente Aalsmeer is voornamelijk in de 12de en 13de eeuw ontgonnen. De bases van de ontginningen worden gevormd door de natuurlijke wateren en hoogten, waartussen op regelmatige afstand ontginningskaden zijn aangelegd. Onregelmatigheden in het ontginningspatroon zijn voornamelijk veroorzaakt door oude eigendomsgrenzen. Van deze oudste structuur van kaden en dijken zijn nu nog slechts de Oosteinderweg, de Uiterweg, de Kudelstaartseweg/Herenweg en de Legmeerdijk behouden. De Westeinderdijk, die evenwijdig aan de Uiterweg lag, is omstreeks 1840 nog verspoeld. Behalve de Legmeerdijk, die in de 17de en 19de eeuw is verhoogd, zijn de ontginningskaden en -dijken voornamelijk als wegen aan te merken.

In de 17de eeuw is het grootste deel van het grondgebied van Aalsmeer in de Grote of Generale Polder opgenomen. Hiervoor zijn enige wijzigingen in de afwatering aangebracht. Tevens is een kade langs het Haarlemmermeer aangelegd (ca. 1635). De hoge onderhoudskosten van deze dijk waren een belangrijke reden voor Aalsmeer om zich in 1674 terug te trekken uit het polderverband. De kade is vervolgens geslecht. De inpoldering van het Stommeer en het Hornmeer was succesvoller. Het Stommeer is in 1650 omdijkt en in 1652 drooggemalen. Nadat de Stommeerpolder na een dijkdoorbraak was ondergelopen, zijn het Stommeer en het Hornmeer in 1673 gezamenlijk omdijkt en vervolgens drooggemalen. Tussen beide polders werd in 1676 een kade aangelegd (naast de Zwarteweg), die in 1968 is geslecht.

In de 17de en 18de eeuw zijn grote delen van Aalsmeer vergraven ten behoeve van de turfwinning. Hierbij ontstonden grote plassen water. Slechts langs enige oude ontginningskaden bleef enig land gespaard: de Uiterweg, Oosteinderweg, Herenstraat en Kudelstaartseweg. Vanwege het ontbreken van een polderstructuur waren alle akkers individueel voorzien van (voornamelijk houten) kaden. De akkers werden continu opgehoogd, opdat ze boven het waterpeil bleven. De aanhoudende bedreiging van het land door het Haarlemmermeer maakte in de 18de eeuw de aanleg van een nieuwe waterkering nodig. Deze waterkering, de Aalsmeerderdijk, is tussen 1767 en 1783 aangelegd. In verband met de droogmaking is tussen 1848 en 1848 een ringdijk rond het Haarlemmermeer aangelegd. De Aalsmeerderdijk is in deze ringdijk opgenomen.

De Schinkelpolder is tussen 1818 en 1858 uitgeveend. In 1858 is men begonnen met de droogmaking. Daarbij zijn de bestaande kaden uitgebouwd tot dijken: het gedeelte van de Oosteinderweg tussen de Mr. Jac. Takkade en de Bosrandweg (Oosteinderdijk), de Mr. Jac. Takkade en de Noorddijk. De Noorddijk was oorspronkelijk een oude ontginningsdijk.
In 1867/68 is de Oosteinderpoel drooggemalen, waartoe achter de percelen ten zuiden van de Oosteinderweg een dijk (de Hogedijk) is aangelegd. Voor de rest is gebruik gemaakt van bestaande dijken: de Stommeerkade en de Legmeerdijk. Voor de droogmaking van de Zuiderlegmeerplassen (1882-1883) zijn achter de percelen aan de Herenstraat en de Kudelstaartseweg en langs de rand van de onverveende bovenlanden bij de Drecht (gemeente Uithoorn) nieuwe dijken aangelegd. Tevens is het oude voetpad tussen Kudelstaart en De Kwakel (de Vuurlijn) als dijk tussen de Noorder- en Zuiderlegmeerplassen hersteld. Deze dijk vormt de scheiding tussen de Noorder- en Zuiderlegmeerpolder.

4.5 Militaire Infrastructuur

Naar aanleiding van de Vestingwet van 1874 zijn de verdedigingslinies van Nederland heringedeeld en op vele punten herzien. Eén van de voornaamste wijzigingen bestond uit de aanleg van de "Stelling van Amsterdam", een kring van permanente versterkingen rond de hoofdstad. De "Stelling van Amsterdam" had een tweeledig doel: een beschermingslinie rond de hoofdstad en een laatste verdedigingslinie (een nationaal reduit).

De linie tussen de Westeinderplassen en de Drecht of de Vuurlinie (ook wel: Vuurlijn) maakt deel uit van het zuidoostfront van de Stelling van Amsterdam. De Vuurlinie bestaat uit hoge dijken, die de noordelijke grens van de inundatieterreinen vormen. Deze dijken zijn tegen de bestaande polderdijken aangelegd en hebben een grillig beloop. In de Vuurlinie zijn zes aarden wallen (voor batterijen) opgenomen.
Voor deze linie liggen drie forten, namelijk het Fort bij Kudelstaart (gemeente Aalsmeer) en de forten De Kwakel en Aan de Drecht

(beide gemeente Uithoorn). Deze forten hebben een vooruitgeschoven positie ten opzichte van de Vuurlinie, om de bebouwing van de kernen Vrouwentroost, De Kwakel en Uithoorn (De Schans) niet aan het vuurbereik van het flankerende geschut bloot te stellen.

Aan de westzijde sluit de Vuurlinie aan op de Westeinderplassen (of de Groote Poel) en de Kleine Poel. In de loop van de 19de en 20ste eeuw zijn er plannen geweest om de Westeinderplassen droog te maken en in gebruik te nemen als landbouwgrond. Mede door het verzet van het Ministerie van Oorlog zijn deze plannen uiteindelijk niet doorgegaan. Deze plassen vormden namelijk een natuuurlijke barrière in de Stelling van Amsterdam.

Het Fort bij Kudelstaart is aangelegd tussen 1894 (aardwerk) en 1906 (bomvrije betonnen gebouwen). Het is opgeheven als vestingwerk bij Koninklijk Besluit van 19 februari 1959.

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

In de gemeente Aalsmeer worden vier verschillende kernen onderscheiden, die echter alle min of meer in elkaar overlopen.

De hoofdplaats van de gemeente wordt gevormd door het dorp Aalsmeer. De oude kern ligt tussen de Van Cleeffkade en de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder. In de jaren twintig en dertig is Aalsmeer zuidwaarts uitgebreid in de Stommeerpolder. Na de Tweede Wereldoorlog is Aalsmeer uitgebreid met de wijk in de Hornmeerpolder.

Het gehucht Uiterweg bestaat uit een tweezijdige lintbebouwing langs de Uiterweg. Hoewel het gehucht direkt aansluit op de dorpskom van Aalsmeer, heeft Uitermeer een eigen karakter en een specifieke ontwikkeling doorgemaakt. De bevolking van de Uiterweg vormde een zeer hechte gemeenschap.

Onder het gehucht Oosteinde werd bij de aanvang van de MIP-periode (1850) de tweezijdige lintbebouwing langs de Oosteinderweg verstaan. In opzet en structuur was dit gehucht verwant met het gehucht Uiterweg. Na de droogmaking van de Oosteinderpoel (1868) en de aanleg van de Machineweg en Pontweg heeft zich een centrum gevormd op de kruising van de Oosteinderweg en de Machineweg/ Pontweg. Na de aanleg van de spoorweg Aalsmeer-Amsterdam en de bebouwing van de Aalsmeerder- en Hornweg is het centrum van het gehucht Oosteinde verschoven naar de kruising van de Machineweg en de Aalsmeerderweg. De positie van dit centrum is in het begin van de jaren zeventig versterkt door de aanleg van een nieuwe wijk ten zuidoosten van de kruising Aalsmeerderweg/ Machineweg. In de MIP-inventarisatie wordt een onderscheid gemaakt tussen Oosteinde/ Oosteinderweg (het "oude land") en Oosteinde/ Oosteinderpoelpolder (de droogmakerij).

Het dorp Kudelstaart en het gehucht Vrouwentroost hebben beide een lintvormige structuur. Voor de aanleg van het Fort bij Kudelstaart vormden beide linten één doorlopend geheel: het dorp Kudelstaart. In de MIP-inventarisatie worden ze samengevat onder de naam Kudelstaart.

Het gehucht Kalslagen is feitelijk reeds in het begin van de 19de eeuw van de kaart verdwenen. Desondanks heeft de naam zich weten te handhaven. In de MIP-inventarisatie wordt het gebied van het voormalige gehucht Kalslagen onder het buitengebied gerekend.

Uitbreidingsplannen
Het eerste uitbreidingsplan voor de gemeente Aalsmeer dateert uit 1908 en omvatte globaal gezien het dorpscentrum met het direkt omliggende gebied. Dit plan, dat nu bekend staat onder de naam "Plan Centrum", is door de gemeenteraad vastgesteld op 13 augustus 1908 en door GS goedgekeurd op 15 september 1908. Dit uitbreidingsplan is herhaaldelijk gewijzigd, onder andere ten behoeve van de vergroting van de gebouwen van de Centrale Aalsmeerse Veiling (1926, 1930 en 1931).

In zijn brief van 29 mei 1919 drong D.E. Wentinck, de inspecteur van de Volksgezondheid (Woningwet), er bij de gemeente Aalsmeer op aan om een uitbreidingsplan te maken voor andere gedeelten van de gemeente dan de kern. Hij stelde de Stommeerpolder voor als potentieel uitbreidingsgebied. Bij raadsbesluit van 27 februari 1924 werd aan het raadgevend ingenieurs- en architectenbureau Jhr. A.H. op ten Noort & ir. L.S.P. Scheffer c.i. een opdracht verstrekt tot het maken van een

uitbreidingsplan voor het gebied tussen "het bestaande uitbreidingsplan" (van de dorpskern, 1908), de Stommeerpolder tot aan de Zwarteweg en voor de Oosteinderpoelpolder tot aan de Hornweg en Machineweg. Het uitbreidingsplan voor dit gebied werd door gemeenteraad vastgesteld op 30-3-1926. Nog geen twee maanden later (17-5-1926) werd een op enkele onderdelen gewijzigd plan vastgesteld. Gedeputeerde Staten onthielden echter goedkeuring aan het plan, onder andere vanwege het tracé van de Provinciale weg Heemstede-Uithoorn. Het gewijzigde plan van Op ten Noort & Scheffer werd op 25 juli 1928 door de gemeenteraad vastgesteld. Na gedeeltelijke goedkeuring door Gedeputeerde Staten op 8 februari 1928, is de overeenkomst met het bureau Op ten Noort & Scheffer omstreeks augustus 1928 opgezegd. Aan de direkteur van de Gemeentewerken ir. G.J. Wiebenga werd de opdracht verstrekt het plan voor de Stommeerpolder te wijzigen. Hij heeft het plan van Op ten Noort & Scheffer aanmerkelijk vereenvoudigd. De diagonale assen en de pleinen met bijzondere gebouwen zijn verdwenen en het aantal waterpartijen (waterberging) is aanzienlijk verminderd. Slechts het noordoostelijke deel van het plan Zuid is uitgevoerd volgens het plan van Op ten Noort & Scheffer.
Het plan van Wiebenga is door de gemeenteraad vastgesteld op 26 juni 1929 en goedgekeurd door GS bij brief van 8 januari 1930. Van dit uitbreidingsplan is het noordelijke deel tussen de Mensingstraat en de Hortensialaan goeddeels uitgevoerd als het plan Zuid. Dit plan vormt slechts de nadere invulling van het plan van Op ten Noort & Scheffer, dat voor het gebied ten noordoosten van de Spoorlaan bleef gelden. Het uitbreidingsplan is nog enige malen aangepast en gewijzigd. Op 19 mei 1933 stelde de gemeenteraad een gedeeltelijke wijziging van het uitbreidingsplan vast (goedgekeurd door GS: 2 augustus 1933), waarmee de aanleg en verkaveling van de Wilgenlaan en Sportlaan mogelijk werden. Dit ging ten koste van het sport- en tentoonstellingsveld, dat echter wegens de crisis onvoldoende werd benut. De wijziging van het uitbreidingsplan in 1936 (raadsbesluit: 21 februari 1936, goedkeuring Gedeputeerde Staten: 6 mei 1936) maakte de aanleg van de Berkenlaan. Populierenlaan (J.P. Thijsselaan) en Kastanjelaan mogelijk. Ten behoeve van de bebouwing van gronden ten zuidwesten van de Machineweg in de Oosteinderpoelpolder heeft de gemeenteraad op 31 januari 1939 nogmaals een wijziging besloten.
In het verband met de aanleg van het Amsterdamse Bos is in 1934 een uitbreidingsplan gemaakt voor het gebied rond de Middenweg (Schinkelpolder), ten einde ongewenste bebouwing te weren. Vele eigenaars bleken bezwaren te hebben met de geringe hoeveelheid toegestane bebouwing. Het uitbreidingsplan is op 13 maart 1935 door de gemeenteraad vastgesteld. Op 13 november 1935 werd het noordelijk deel door gedeputeerde Staten goedgekeurd. In oktober 1936 heeft de architect J.F. Berghoef namens de "Vereeniging van Bouwgrondeigenaren" een uitbreidingsplan ingediend voor het gebied ten zuiden van het Amsterdamse Bos. Dit plan behelsde de aanleg van een woonwijk, voornamelijk voor werknemers van Schiphol. Echter zowel B&W van de gemeente Aalsmeer, de provincie Noord-Holland, als de luchthaven Schiphol hadden bezwaren tegen dit plan. Spoedig is dit plan weer in vergetelheid geraakt.

5.2 Bevolkingsontwikkeling

In het midden van de 19de eeuw nam de bevolking van de gemeente Aalsmeer sterker toe dan voorheen. De verbeterde afzetmogelijkheden van tuinbouwprodukten, sier- en fruitbomen en vaasbloemen maakte het voor meer mensen mogelijk een goed bestaan in Aalsmeer te verwerven. Daarnaast zullen zich ook polderwerkers in Aalsmeer gevestigd hebben, die werkzaam waren in de Haarlemmermeerpolder. Tussen 1870 en 1890 trad er een sterke groei op in de bevolking, namelijk van 3145 tot 4.528

inwoners. Deze toename met ca. 45% is voornamelijk veroorzaakt door de occupatie van de droogmakerijen in Aalsmeer. De Oosteinderpoel werd drooggemaakt in 1868, de Noorderlegmeren in 1876-'79 en de Zuiderlegmeren in 1882/83. Ook relatief grote groei van de bevolking van Kudelstaart/ Kalslagen past in dit beeld. Immers Kudelstaart ligt aan de rand van de Zuiderlegmeerpolder. Daarnaast verwierf Kudelstaart de rol van verzorgingskern voor deze polder, een rol die het dorp tot op heden heeft weten vast te houden.

Na een inzinking van de groei in de periode 1890-1900, nam de groei na 1900 sterk toe. Tussen 1910 en 1940 trad een ruime verdubbeling van de bevolking op. Vooral de bevolkingsgroei in de periode 1920-1940 is opvallend, namelijk van 6.294 tot 10.939. Deze bevolkingstoename is voor een belangrijk deel terug te voeren op de sterke groei van het aantal arbeidsplaatsen in de bloemkwekerijen. Het aantal grootschalige bloemkwekerijen nam in deze periode sterk toe. In de Oosteinderpoelpolder (Aalsmeerderweg en Hornweg)en Stommeerpolder (Stommeerkade) zijn veel nieuwe bedrijven gesticht. De teelt in deze bedrijven was zeer arbeidsintensief, waarvoor veel werknemers vanuit omliggende gemeenten zijn aangeworven. Daarnaast maakte de landarbeiderswet het voor velen mogelijk een eigen "plaatsje" te stichten. Met goedkope leningen konden vele oud-arbeiders eigen kleinschalige tuinbouwbedrijfjes (vooral gericht op zelfvoorziening) stichten. De opengevallen plaatsen in de bedrijven werden aangevuld met arbeiders van elders.

Gemeente Aalsmeer (totaal)			Kudelstaart\Kalslagen	
jaar	bevolking	toename	jaar	bevolking
1851	2537			
1860	2895	358		
1870	3143	228	1869	401
1880	3783	640	1879	513
1890	4528	745	1889	669
1900	4660	132		
1910	5188	528		
1920	6294	1106		
1930	8567	2273		
1940	10939	2372		

(bron: databank voor bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie, Universiteit van Amsterdam)

5.3 Aalsmeer

Het gebied ten oosten van het Haarlemmermeer is tussen de 11de en de 13de eeuw ontgonnen vanuit drie richtingen: vanuit het westen door Kennemers (met als uiterste punt: Aalsmeer), vanuit het zuiden door Hollanders en vanuit het oosten door Stichtse kolonisten. Aalsmeer vormde het meest oostelijke deel van het Kennemerland. Pas bij het ontstaan van het Haarlemmermeer (voornamelijk tussen de 16de en 18de eeuw) is het gebied van Aalsmeer van het Kennemerland gescheiden. Aalsmeer wordt beschouwd als een karakteristieke veenontginningsnederzetting. De basisstructuur van het dorp en de parcellering zijn door de ontginning bepaald. In de ontginnings-as van de Uiterweg-Oosteinderweg bevindt zich een rechthoekige sprong (Lijnbaan, Dorpsstraat en Zijdstraat). Deze sprong houdt verband met de oude waterstaatkundige situatie van de omgeving: een uitwatering of een overstroming van het Stommeer.

Het dorp Aalsmeer is ontstaan aan één van de ontginningsassen, vermoedelijk bij een wetering tussen het Haarlemmermeer en het Stommeer. De dorpskern ligt aan de (verlegde) ontginnings-as Oosteinde-Uiterweg, nabij de aansluiting van de Kudelstaartseweg (een polderkade). Aalsmeer is in 1199 voor het eerst genoemd in een schenkingsacte van de abdij van Rijnsburg. In de loop van de 12de eeuw werden in dit gebied de eerste ambachten gevormd. Het ambacht Aalsmeer strekte zich oorspronkelijk uit tot diep in de huidige Haarlemmermeerpolder (tot aan Nieuw Vennep). In de middeleeuwen werd vooral extensieve veeteelt bedreven, aangevuld met enige akkerbouw. Reeds spoedig werd ook turf gewonnen, vooral in het westelijk deel van de gemeente. Met de opkomst van de grote steden in de late middeleeuwen (Haarlem, Amsterdam, Leiden en Gouda) werd de vraag naar turf groter. Om aan deze vraag te voldoen zijn in de Meerlanden grote stukken land afgegraven. Het vergraven gebied werd overstroomd door de binnenmeren, die hierdoor steeds groter werden. Ook onvergraven land viel steeds vaker ten prooi aan de binnenmeren. Tussen de 16de en 19de eeuw onstond een vrijwel aaneengesloten complex van meren en veenplassen rond Aalsmeer: het Haarlemmermeer, de Legmeerplassen, Oosteinderpoel en de Westeinderpoel. Slechts smalle stroken land tussen de meren waren nog blijven bestaan. Mede door de turfwining was het dorp in de 17de en 18de eeuw sterk verarmd. In het begin van de 17de eeuw was het gebied rond Aalsmeer opgenomen in de Grote of Generale Polder. Echter vanwege de hoge onderhoudskosten van de polderkade langs het Haarlemmermeer zagen de Aalsmeerse ingelanden zich verplicht zich uit het polderverband terug te trekken. Landbouw en veeteelt bleef slechts mogelijk op een smalle strook land ter weerszijden van de Uiterweg en de Oosteinderweg en op enige terreinen rond het dorp Aalsmeer, de enige gebieden die niet verspoeld waren door de binnenmeren. Het land werd steeds opgehoogd met meermolm (bagger uit de veenplassen). In het midden van de 17de eeuw zijn twee oude meren drooggemalen: het Hornmeer en het Stommeer. Deze prive-polders vormden tot het midden van de 19de eeuw een opmerkelijke enclave in Aalsmeer. Het waren de enige grote weidegebieden. Tussen 1767 en 1784 werd er een nieuwe kade langs de oostoever van het Haarlemmermeer tussen Oude Watering en Rietwijkeroord aangelegd, op kosten van de Staten van Holland en Westfriesland en het Hoogheemraadschap Rijnland. Door de aanleg van deze kade is voorkomen dat het Haarlemmermeer en de meren ten zuiden van Aalsmeer zijn verbonden. Omdat er zo weinig land was overgebleven heeft de Aalsmeerse bevolking zich in de loop der tijd toegelegd op de intensieve tuinbouw en bomenteelt. In de tweede helft van de 19de eeuw werd de bloementeelt steeds belangrijker. Nadat men is overgegaan op de teelt in (verwarmde) kassen werd de bloementeelt steeds belangrijker. De boerenbedrijven en de bedrijven van de kwekers (aardbeien, fruit- en sierbomen en/of bloemen) waren voornamelijk aan de Uiterweg en de Oosteinderweg gevestigd.

Alle centrumvoorzieningen bevonden zich in de dorpskom van Aalsmeer. Na de droogmaking van de omliggende meren en de aansluitende occupatie van de polders (XIXB), nam de centrumfunctie van Aalsmeer toe. Het dorp bestond omstreeks 1840 uit ongeveer 150 woningen. Bij de grote brand van 12 en 13 april 1844 is ongeveer 1/3 deel van de woningen verloren gegaan. In de daarop volgende jaren zijn de verwoeste woningen weer herbouwd. Ten behoeve van de droogmaking van het Haarlemmermeer (1848-52) is een brede Ringvaart gegraven en een Ringdijk aangelegd. De aanleg van deze Ringvaart heeft een belangrijke structurele wijziging in de dorpskern van Aalsmeer tot gevolg gehad: de Zijdstraat is namelijk doorgetrokken tot op de oever van de ringvaart (de Kanaalstraat). Daar sloot hij aan op een nieuw aangelegde rolbrug, die de Kanaalstraat met de ringdijk van de Haarlemmermeerpolder (Aalsmeerderdijk) verbindt. Na de aanleg van de Provinciale Brug in 1934

is deze brug vervallen en vervangen door een pontveerbinding, die tot 1963 heeft gefunctioneerd. Tot in het begin van de 20ste eeuw waren de uitbreidingen van Aalsmeer geconcentreerd langs de traditionele bouwlokaties in het dorp, voornamelijk als lintbebouwing langs de Zijdstraat en de Dorpsstraat. Toen deze lokaties uitgeput waren is in 1908 een uitbreidingsplan gemaakt voor het dorpscentrum, "de eerste uitleg" of "het plan Centrum" genaamd. Dit plan voorzag in de aanleg van enige straten in een haakse verkaveling; de Weteringstraat, de Marktstraat, de Schoolstraat, de Rozenstraat, Seringenstraat, de Dahliastraat en de Chrysantenstraat. De kern van het plan werd gevormd door het Weteringplantsoen. Voor de inrichting van dit plein werd een prijsvraag uitgeschreven, die door een Aalsmeerse bloemkweker werd gewonnen. In 1912 werd gestart met de bouw van woningen in "het plan Centrum". Een groot deel van de woningen (totaal: 107) gerealiseerd door de woningbouwvereniging Volksbelang. Tussen 1912 en 1915 zijn de Haarlemmermeerspoorlijnen aangelegd, waarvan het hoofdstation in Aalsmeer was gesitueerd. De aanleg van het station vormde de basis voor de ontwikkeling van lintbebouwing langs de Stationsweg/Kudelstaartseweg en voor de vestiging van kwekerijen aan de Stommeerkade. In 1912 werd aan de Markstraat een veilinggebouw opgericht voor rekening van de Centrale Aalsmeerse Veiling. Reeds zeer spoedig bleek het gebouw te klein. Het is meerdere malen vergroot en verbouwd. In 1928 werd aan de Van Cleeffkade een nieuw complex gebouwd, dat nadien vele malen is vergroot. In 1971 is het gebouw afgestoten, nadat het nieuwe veilinggebouw aan de Legmeerdijk was geopend. Oorspronkelijk lag het gebouw met zijn frontzijde (zuidzijde) aan het water. In de jaren dertig stapten steeds meer bloemenkwekers over van vervoer over water op vervoer over de weg. Door gedeeltelijke demping van de sloot voor de Centrale Aalsmeerse Veiling werd de frontzijde van het gebouw ontsloten voor het wegverkeer (1939). Tevens vormde deze weg een direkte verbinding tussen de Kudelstaartseweg en de nieuwe Provinciale Weg, waardoor de Zijdweg en de Dorpsstraat ontlast werden. Ook in 1939 werd de Oosteinderweg op de Provinciale Weg aangesloten.

In 1924 gaf het gemeente bestuur opdracht aan de het ingenieurs- en architectenbureau Op ten Noort & Scheffer de opdracht een uitbreidingsplan voor de Stommeerpolder en het westelijk deel van de Oosteinderpoelpolder te maken. De belangrijkste drijfveren voor het opstellen van dit plan waren de uitputting van de traditionele bouwlokaties en de in het plan van 1908 aangegeven lokaties en de voorgenomen aanleg van de Provinciale Weg Heemstede-Uithoorn. Het definitieve tracé voor deze weg is in 1926 bepaald (uitzetten van het tracé) en tussen 1929 en 1934 aangelegd (opening van de brug over de Ringvaart).

Het uitbreidingsplan van het bureau Op ten Noort & Scheffer is in 1928 slechts gedeeltelijk goedgekeurd. Het westelijke deel van dit Uitbreidingsplan is in 1929 gewijzigd door ir. G.J. Wiebenga, de directeur van Gemeentewerken. De uitvoering van het "Plan Zuid" in de Stommeerpolder is gestart in 1928. Van dit plan Zuid is het gedeelte rond de Begoniastraat aangelegd volgens het plan van Op ten Noort & Scheffer en het gedeelte tussen de Hadleystraat en de Mensinglaan volgens het plan van Wiebenga. In deze uitbreiding, die al spoedig "Nieuw-Zuid" werd genoemd, zijn grote aantallen woningen gebouwd door de gemeente en enige woningbouwverenigingen. Zo heeft de woningbouwvereniging 32 woningen aan de Hadleystraat gerealiseerd, en de woningbouwvereniging Goed Wonen 52 woningen aan de Hadleystraat.
In 1918 is de Landarbeiderswet aangenomen. Deze wet maakte het loonarbeiders mogelijk een voorschot te verkrijgen, waarvoor zij grond konden aanschaffen en een huis bouwen. Rente en aflossing van het voorschot bedroegen niet meer dan normaal aan woninghuur werd betaald. Na dertig jaar werden huis en hof ("het plaatsje" genoemd)

eigendom van de bewoner. De eerste "plaatsjes" zijn tot stand gekomen zonder bemoeienis van de gemeentelijke overheid (ca. 1920-1927). Een aantal van de gerealiseerde woningen bleek zowel technisch als architectonisch van geringe kwaliteit, vooral door de keuze van architect en aannemer (een "timmermansontwerp"). Op aanraden van de Inspecteur der Volkshuisvesting te Driebergen zijn een modelontwerp en -bestek gemaakt, die tegen een gering bedrag ter beschikking werden gesteld aan de bouwers van "plaatsjes". Volgens dit modelontwerp, dat is gemaakt door de architect W. Maarse wzn, zijn een dertigtal "plaatsjes" tot stand gekomen. Om al te grote eenvormigheid te voorkomen, heeft de gemeente-architect ir. W. Gijzen in 1930 een aantal standaardontwerpen voor landarbeiderswoningen gemaakt. Van deze ontwerpen konden tegen een gering bedrag een tekening en een bestek worden verkregen, terwijl tevens de aanbesteding werd verzorgd en toezicht op de bouw werd gehouden. In het midden van de jaren dertig heeft de gemeente een aantal groeperingen met "plaatsjes" gesticht: hiervoor heeft de gemeente onder andere in het "Plan Zuid" terreinen gekocht en ter beschikking gesteld voor de bouw van "plaatsjes". Door dit grootschalige aankoopbeleid was het mogelijk de prijs per "plaatsje" te verminderen. Voor de stichting van dergelijke groeperingen zijn enige partiële wijzigingen gemaakt op het Uitbreidingsplan, onder meer voor de aanleg van de Berkenlaan (wijziging uitbreidingsplan: 1936, bouw van de plaatsjes: 1937), de Sportlaan en Wilgenlaan (wijziging uitbreidingsplan: 1933, bouw van de kolonie plaatsjes: ca. 1935).

Na de Tweede Wereldoorlog zijn het zuidelijk en oostelijk deel van de Stommeer- en Hornmeerpolder bebouwd (tussen ca. 1950 en 1970). Hierbij zijn de vooroorlogse plannen afgemaakt, echter volgens nieuwe verkavelingen. In het zuidoosten van deze wijk is een smal industrieterrein aangelegd. In 1971 werd aan de Legmeerdijk de nieuwe Bloemenveiling geopend, die direkt ten oosten van het industrieterrein ligt. Ten behoeve van de verkeersafwikkeling is de wegenstructuur op een aantal punten aangepast. Onder meer de is de Legmeerdijk aanzienlijk verbreed en is een begin gemaakt met de aanleg van een omleidingsroute om de bestaande kernen heen (Verlengde Legmeerdijk, Noord-Zuidroute, Hoofddijk).

5.4 Uiterweg

Door de grootschalige turfwinning tussen de 16de tot 18de eeuw ontstonden rond Aalsmeer grote binnenmeren: het Haarlemmermeer, de Westeinderpoel, de Legmeren en de Oosteinderpoel. Enorme stukken land verspoelden in deze meren. Ten zuidwesten van Aalsmeer bleef slechts een tweetal geïsoleerde wegen behouden: de Uiterweg en de Westeinderweg. Deze evenwijdige wegen zijn oude ontginningskaden. De Westeinderweg is omstreeks 1850 verspoeld. Van de akkers langs de beide wegen bleven slechts vele (omkade) eilandjes over. Sedert de 17de eeuw werden op deze eiland-akkertjes vooral laan- en sierbomen, fruitbomen en aardbeien geteeld. Langs de Uiterweg bevond zich een tweezijdig bouwlint met vooral eenvoudige boerderijen van een gemengd karakter: tuinbouw, bomenteelt (buxus en taxus, fruitbomen), aarbeienteelt en de verbouw van graan. Tevens werd er op zeer bescheiden schaal veeteelt bedreven. De weg werd begeleid door twee wegsloten. Alle akkers bestonden uit kleine eilandjes. Een (eenduidige) kern of centrum ontbreekt in dit bouwlint. Wel zijn er enige plaatselijke verdichtingen te constateren. Na de aanleg van de Ringvaart en Ringdijk van de Haarlemmermeerpolder is er aan het eind van de Uiterweg een veerverbinding ingesteld, die tot op heden nog functioneert. In de loop van de 19de eeuw kwam de teelt van siergewassen op. Aanvankelijk waren dat voornamelijk heesters en potplanten, maar sedert 1872 werden ook snijbloemen in kassen geteeld. Vanwege het grote succes van de teelt in

kassen werden steeds meer bloemkwekerijen gesticht. Deze bedrijven waren door de structuur van de akkers (eilanden) kleinschalig en sterk op watertransport gericht. Langs de Uiterweg is tussen ca. 1900 en 1950 een vrij dicht bouwlint ontstaan met kwekersbedrijven, bestaande uit vrijstaande kwekerswoningen (veelal villa's of middenstandswoningen) en arbeiderswoningen. Achter de kwekerswoningen stonden aaneengesloten reeksen kassen van verschillende vorm en grootte. Bij elk van deze complexen behoorde een stookhuis en een meestal ronde fabrieksschoorsteen. In het midden van de 20ste eeuw zijn de beide wegsloten gedempt. In de late jaren veertig en de jaren vijftig zijn veel bedrijven gemoderniseerd, waarbij ook de kwekerswoningen zijn vernieuwd. Vooral in de jaren zeventig zijn veel bedrijven aan de Uiterweg gesloten, met name vanwege het kleinschalige karakter en de slechte bereikbaarheid voor vrachtwagens. In de meeste gevallen zijn de schoorstenen (als eerste), stookhuizen en kassen gesloopt. Enkele van deze terreinen zijn ingericht tot havens voor recreatievaart. Slechts een beperkt aantal bedrijven is tot op heden aan de Uiterweg gehandhaafd.

5.5 Oosteinde/Oosteinderweg

Door grootschalige turfwinning tussen de 16de en 18de eeuw ontstonden rond Aalsmeer grote binnenmeren: het Haarlemmermeer, de Westeinderpoel, de Legmeren en de Oosteinderpoel. Gedurende lange tijd heeft de Oosteinderweg als geïsoleerde weg tussen deze meren gelegen. Deze weg maakte deel uit van de verbindingsweg tussen Bovenkerk en Aalsmeer, een deel van de doorgaande route tussen de Amsterdam en Leiden. Van de akkers waren slechts (omkade) akkers overgebleven, voornamelijk aan de noordzijde van de weg. Sedert de 17de eeuw werden op deze eilandakkertjes voornamelijk laan- en sierbomen en fruitbomen gekweekt. Daarnaast werd enige groente en aardbeien geteeld. Langs de weg had zich een vrij open tweezijdig bouwlint gevormd van voornamelijk agrarische bebouwing, aangevuld met enige arbeiderswoningen. Aan beide zijden van de weg bevond zich een wegsloot. In het bouwlint viel geen eenduidig centrum aan te wijzen. In 1868 is de Oosteinderpoel drooggemalen en aansluitend geoccupeerd. Aan het eind van de 19de eeuw vormde zich een klein centrum op de kruising van de Oosteinderweg en de Machineweg/ Pontweg. De Pontweg is omstreeks 1870 aangelegd als verlenging van de Machineweg in de Oosteinderpoelpolder. Via deze weg werd een direkte verbinding (met een pont) verkregen met de Ringweg rond de Haarlemmermeerpolder. In dit centrum waren enige winkels gevestigd. In 1912 is hier ook de bloemenveiling "Bloemenlust" hier gebouwd, die in de loop van de twintigste eeuw aanmerkelijk is uitgebreid. Evenals aan de Uiterweg stapten vele kwekers aan de Oosteinderweg over op de teelt van siergewassen en snijbloemen. Deze ontwikkeling is in vele gevallen geïnitieerd door bewoners van de Uiterweg. Er vielen in het begin van de twintigste eeuw dan ook vele verhuizingen van mensen uit Uiterweg naar de Oosteinderweg te constateren, vooral omdat de vestigings- en uitbreidingsmogelijkheden aan de Uiterweg uitgeput waren. De bedrijven aan de Oosteinderweg waren grootschaliger dan aan de Uiterweg en hadden ook meer uitbreidingsmogelijkheden, vooral in de Oosteinderpoelpolder. In de late jaren veertig en vijftig zijn zeer veel kwekerijen gemoderniseerd, waarbij ook nieuwe kwekerswoningen zijn gebouwd. Echter ook in de jaren zeventig en tachtig zijn vele kwekerijen hier opgeheven en (geheel of gedeeltelijk) gesloopt. Langs de Oosteinderweg, waarvan de noordelijke wegsloot is gedempt, bevindt zich een vrij dicht bouwlint. In dit lint zijn kwekerijen (woningen met kassencomplexen) en woningen opgenomen. Er bevinden zich langs de Oosteinderweg meer woningen (arbeiders- en middenstandswoningen) dan langs de Uiterweg, vooral ook omdat de bedrijfsomvang hier groter is. In de loop van de twintigste eeuw is het centrum van Oosteinde langzaamaan enigszins verschoven van de

kruising van de Oosteinderweg en de Machineweg/ Pontweg naar de kruising van de Aalsmeerderweg/ Machineweg (Oosteinde-Oosteinderpoelpolder).

5.6 Oosteinde/Oosteinderpoelpolder

De Oosteinderpoel is tussen de 16de en 18de eeuw ontstaan door de veenafgravingen ten behoeve van de turfwinning. In 1868 is deze poel drooggemalen, verkaveld en geoccupeerd. In de eerste periode werd in deze polder vooral akkerbouw uitgeoefend. In 1912 werd de spoorlijn Amsterdam-Aalsmeer aangelegd, vooral ten behoeve van het transport van produkten van de teelt van bloemen en sierplanten. Op de kruising van de Machineweg en de Aalsmeerderweg werd het station Oosteinde gesticht. Het succes van de bloementeelt deed velen omzien naar een eigen bedrijf in deze branche. Op verschillende plaatsen in Aalsmeer werden bloemkwekerijen gesticht. Eén van deze plaatsen was de Oosteinderpoelpolder, voornamelijk in de omgeving van het station Oosteinde. Vooral tussen de jaren twintig en vijftig zijn vele nieuwe bloemkwekerijen langs de voornaamste wegen (Aalsmeerderweg en Hornweg) van de Oosteinderpoelpolder gesticht. Deze bedrijven waren zeer grootschalig, zeker in vergelijking met de bestaande bedrijven elders. Tevens zijn aan deze wegen vele "plaatsjes" gesticht, kleinschalige bedrijven in het kader van de landarbeidersweg (zie 5.2). Onder andere vanwege de grootschaligheid van de bedrijven bevinden zich ook relatief veel arbeiderswoningen in de polder. Langs de Machineweg zijn enige complexen arbeiderswoningen gebouwd. Opvallend is dat het centrum van Oosteinde in de loop van deze ontwikkelingen voor een deel is verschoven naar het kruispunt van de Aalsmeerderweg en de Machineweg. Het heeft tot op heden een enigszins langgerekte vorm, zonder eenduidig kernpunt.

5.7 Kudelstaart/Vrouwentroost

Het gebied ten oosten van het Haarlemmermeer is tussen de 11de en 13de eeuw ontgonnen vanuit drie richtingen: vanuit het westen door Kennemers (met als uiterste punt: Aalsmeer), vanuit het zuiden door Hollanders en vanuit het oosten door Stichtse kolonisten. In de 13de eeuw ontmoetten de Stichtse en Hollandse ontginners elkaar ter hoogte van het huidige dorp Kudelstaart. Dit gaf aanleiding tot ernstige conflicten tussen Graaf Willem II van Holland en Proost Gozewijn van St. Jan. Na bemiddeling door de abt van St. Truiden werd het gerecht Kudelstaart verdeeld in een Hollands gedeelte (Hollands Kudelstaart) en een Stichts gedeelte (Het Bezworen Kerf). Omdat de Kudelstaartseweg/ Herenweg de grens vormde werd ook het dorp in tweeën gedeeld. Deze tweeherigheid heeft de ontwikkeling en het functioneren van het gerecht niet in de weg gestaan.

Het Stichtse deel van Kudelstraat, Het Bezworen Kerf was opgedeeld in Het Bezworen Kerf (tussen de Kudelstaartseweg/ Herenweg en de Kleine Drecht), het Geerland (een driehoekig stuk land aan de Drecht), Steenwijk (een ontginningsblok tussen De Kwakel en de Legmeerdijk) en het Steenwijkerveld (tussen de Kleine Drecht en het Zijdelmeer).

Het dorp Kudelstaart is omstreeks 1200 ontstaan als ontginningsnederzetting in het veengebied. In een schenkingsakte van gravin Aleidis uit 1237 wordt Kudelstaart een nieuw dorp genoemd, wat er vervolgens op zou wijzen dat het dorp Kudelstaart in dat jaar gesticht zou zijn. In deze akte wordt het dorp Schonedorp genoemd, de oude Hollandse naam voor Kudelstaart. Kudelstaart was een langgerekt lintdorp. De kern van het dorp lag oorspronkelijk ter hoogte van de kruising van de Bachlaan en de Kudelstaartseweg (Vrouwentroost). Door de aanleg van het Fort Kudelstaart (1880-1906) werd het lintdorp in twee stukken gesplitst.

Het noordelijke deel van het dorp (de oude dorpskern) werd daarna Vrouwentroost genoemd, naar de naam van een oude boerderij aldaar. Het zuidelijke deel van het dorp, dat vanouds het Robend (of Rob-eind) heette, behield de naam Kudelstaart.

Het omliggende land was in gebruik voor zowel akkerbouw (koren) als veeteelt. In de loop van de 16de eeuw was het land zover ingeklonken, dat nog slechts veeteelt mogelijk was. De welvaart van het dorp nam sterk af. In de 17de en de 18de eeuw werden grote stukken land verveend, waarbij vrijwel het gehele gebied van Hollands-Kudelstaart is opgeslokt in de Westeinderpoel en het noordelijke deel van Stichts-Kudelstaart is opgeslokt door het zuidelijke deel van het Legmeer. Ter plaatse van het dorp Kudelstraat bleef slechts een zeer smalle strook land behouden. In de loop van de 18de en in 19de eeuw verviel het dorp in bittere armoede, omdat vrijwel alle veengrond in de omgeving was vergraven. Er werd nog op kleine schaal landbouw bedreven en enige visserij op de Westeinderpoel uitgeoefend. In 1724 werden de heerlijke rechten van het ambacht Kudelstaart (en De Bezworen Kerf) door de stad Amsterdam aangekocht voor een bedrag van ƒ 3.000,-.

In 1837 stonden in de kern 26 huizen en een oude kerk. Deze hervormde kerk is omstreeks 1865 gesloopt. In 1870 werd een katholieke kerk gebouwd op het zuidwestelijke eind van het dorp, het Robeind. Door de aanleg van het Fort Kudelstaart (1880-1906) werd het dorpslint in twee "kernen" gesplitst: Kudelstaart en Vrouwentroost. In de periode 1850 tot 1940 hebben beide dorpen een bescheiden ontwikkeling doorgemaakt. Er heeft voornamelijk verdichting en vervanging plaatsgevonden. Pas na de opening van de jachthaven in 1938 is een duidelijk groei van de dorpen te constateren. In de jaren vijftig en zestig zijn langs de oever van de Westeinderpoel villa's gebouwd voor forenzen en gepensioneerden. In de jaren zeventig en tachtig is het dorp uitgebreid met een tweetal woonwijken in de Zuiderlegmeerpolder.

5.8 Kalslagen

Het dorp Kalslagen was de hoofdplaats van het voormalige gerecht Kalslagen. Het gebied van dit gerecht is in de 12de eeuw ontgonnen door Hollandse kolonisten. Het gerecht omvatte oorspronkelijk ook een gebied ten zuidwesten van de Drecht, tot aan de Nieuwveenseweg. Ook het dorp Bilderdam behoorde tot dit gerecht. Gedurende de middeleeuwen was er in het gerecht zowel akkerbouw (onder andere graan) als veeteelt op de landerijen mogelijk. In de loop van de 16de eeuw was het veen zodanig ingeklonken, dat nog slechts veeteelt mogelijk was. In de 17de en 18de eeuw zijn omvangrijke delen van het gerecht Kalslagen verveend, waarbij de Westeinderpoel en het Zuiderlegmeer aanzienlijke uitbreidingen ondergingen. Slechts langs de Herenweg en de Drecht (Kalslagerpolder te Uithoorn, en de Buitenwesterpolder te Leimuiden) bleven stroken land behouden. Door de toegenomen afslag door zowel het Legmeer als de Westeinderpoel werd het dorp Kalslagen zelf ook in zijn bestaan bedreigd. Toen verdere vervening niet langer mogelijk was, is het dorp (in de 18de eeuw) sterk verarmd. Nadat de kerk tenslotte in 1803 was verbrand (de koster had het rieten dak in brand geschoten, in een poging de mussen te verjagen), werd het dorp in de eerste helft van de 19de eeuw verlaten. In de loop van de 19de eeuw is het gerecht verdeeld tussen Leimuiden, Uithoorn en Aalsmeer. Van het dorp resteert slechts enige verspreide bebouwing, die als een geringe verdichting in de open lintbebouwing van de Herenweg nauwelijks herkenbaar is.

Kalslagen wordt in de MIP-inventarisatie tot het buitengebied gerekend.

6. Bebouwingskarakteristiek

6.1 Aalsmeer

De oude dorpskom van Aalsmeer wordt beschouwd als een karakteristiek veendorp, dat is ontstaan aan een ontginningsas. Deze ontginningsas heeft ter hoogte van het dorp een U-vormige beloop (de Lijnbaan, Dorpsstraat en Zijdstraat). Langs de Zijdstraat en de het westelijke deel van de Dorpsstraat heeft zich in de loop der tijd een tweezijdig L-vormig bouwlint ontwikkeld. De bebouwing heeft een individueel en gevariëerd karakter. Tussen de meeste gebouwen bevinden zich smalle paden naar de achterterreinen of erfscheidingsstroken. De achterterreinen waren doorsneden door waterwegen (Kerkwetering, Brandewijnsloot) en kavelsloten. Langs het oostelijke deel van de Dorpsstraat lagen wegsloten. De dorpskerk is het oudste gebouw in het dorp en dateert in oorsprong uit de 16de eeuw. In de 17de eeuw is de kerk verbouwd tot een kruiskerk. In het midden van de 19de eeuw heeft een ingrijpende restauratie plaatsgehad. Kort daarna (1868) is de toren vervangen.
In de MIP-periode is de bebouwing in de dorpskern grotendeels vernieuwd, terwijl daarnaast een bescheiden verdichting en functionele centrumvorming heeft plaatsgevonden. Vooral langs de Zijdstraat is een concentratie van winkelvoorzieningen ontstaan, waarvan de slagerswinkel van Maarse (Zijdstraat 68, 1914: J.W. Luik) en de bakkerij Spaargaren (Zijdstraat 62, 1926: Kos van Doorn) karakteristieke voorbeelden zijn. De slagerswinkel heeft een hoefijzervormige pui, in ingehouden Jugendstil-vormen. De pui van de bakkerswinkel is in de stijl van de Amsterdamse School vormgegeven. De reclameteksten voor de bakkerij zijn in lantaarns aangebracht. Midden in de Zijdstraat staat de doopsgezinde Vermaning, die in 1926/27 naar ontwerp van J.F. Staal is gebouwd. De kerk is vormgegeven in een mengvorm van de Amsterdamse School-stijl en de Nieuwe Zakelijkheid. Het gebouw valt op door de grote bouwmassa, de zorgvuldige vormgeving en de teruggelegen situering. Voor de kerk ligt een voorruimte (een voorplein). In de MIP-periode zijn een aantal structurele wijzigingen gerealiseerd: aanleg van enige zijstraten (waaronder de Kanaalweg, ca. 1850), aanleg van de straten van het uitbreidingsplan Centrum (1908), aanleg van de Provinciale Weg (ca. 1934) en de aanleg van de Van Cleeffkade (1939). In het "Plan Centrum" zijn de eerste complexmatige uitbreidingen tot stand gekomen, voornamelijk bestaande uit rijen arbeiderswoningen. Aan een van de nieuwe wegen in dit plan, de Marktstraat, is in 1912 een veiling gebouwd, in opdracht van de Centrale Aalsmeersche Veilingvereniging (CAV). Het gebouw is ontworpen door J.W. Luik, die behalve bouwmeester ook nog gemeente-opzichter en brandweercommandant was. Na verschillende uitbreidingen is het pand in 1932 verbouwd tot een verenigingssgebouw en café-restaurant. In 1986 is het gebouw tot bibliotheek en caférestaurant verbouwd. De nieuwe veiling van de C.A.V. is in 1928 aan de Van Cleefkade 16 opgericht, naar ontwerp van J.F. Staal. Dit gebouw in Amsterdamse-Schoolstijl is vele malen vergroot, onder ander naar ontwerp van J.F. Berghoef. Na de opening van een nieuw veilinggebouw aan de Legmeerdijk in 1972 is het pand verbouwd tot TV-studio.

Ten zuiden van Aalsmeer is het hoofdstation van de Haarlemmermeerlijnen gevestigd. De drie belangrijkste spoorlijnen (Amsterdam-Aalsmeer, Haarlem-Aalsmeer en Nieuwersluis-Aalsmeer) kwamen hier samen op het kopstation "Aalsmeer". Dit station is in 1912 gebouwd, naar ontwerp van prof. ir. J.G. Wattjes. In de jaren twintig is de dorpskern uitgebreid in zuidelijke richting. Aan de Stommeerkade is een reeks bloemenkwekerijen gesticht met grootschalige kassencomplexen. De meeste van deze bedrijven zijn recent gesloten. Een karakteristiek complex van kassen, stookhuis en schoorsteen (gemetseld door fa. de Ridder, Den Haag) uit het

midden van de jaren dertig staat achter de vernieuwde woningen Stommeerkade 12, 13 en 14. De meeste kwekerswoningen zijn na de Tweede Wereldoorlog vernieuwd. Eén van de meest bijzondere kwekerswoningen staat aan het adres Stommeerkade 64. Deze houten woning met schuur in 1924 gebouwd, naar ontwerp van B. Bijvoet en J. Duiker. Het gebouw is van groot belang voor de architectuurgeschiedenis, omdat het wordt beschouwd als één der eerste Nieuw-zakelijke gebouwen. Het grootste deel van het gebouw bestaat uit een houten skelet, dat is afgetimmerd met houten delen. De principes van zowel de constructie als van de vormgeving zijn mede ontleend aan de traditionele schuren en bloemenkassen te Aalsmeer. Slechts het trappenhuis is in baksteen uitgevoerd. In het gebied van de Stommeerpolder is in de jaren dertig een woonwijk gebouwd, volgens het plan Zuid (ontwerp van Scheffer en Op-ten-Noort, gewijzigd door Wiebenga). Voor 1940 is van dit plan slechts een gedeelte gerealiseerd, voornamelijk rond de Ophelialaan en de Hortensialaan. Hier zijn zowel individuele woningen voor middenstanders, als reeksen woningwetwoningen gebouwd. Het overgrote deel van de bebouwing is in Delftse Schoolstijl uitgevoerd, onder andere door J.F. Berghoef. Ook na de Tweede Wereldoorlog is de meeste bebouwing in deze wijk in deze stijl gebouwd. Twee prominente gebouwen in deze wijk zijn gerealiseerd in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid. De Naai- en Knipschool (Hadleystraat 55) ligt in de as van het middenplantsoen van de Hortensialaan, terwijl de blokvormige villa Mentzel (Ophelialaan 70) op de voornaamste kruising in het plan Zuid ligt (Ophelialaan/ Hortensialaan). Deze beide gebouwen zijn ontworpen door ir. J.G. Wiebenga, in respectievelijk 1930 en 1932. Deze gebouwen waren de aanleiding voor onenigheid tussen de aanhangers van de Delftse School en de Nieuwe Zakelijkheid, die in Aalsmeer glansrijk is beslecht in het voordeel van de Delftse School. De grote promotor van de stijl van de Delftse School was prof.ir. J.F. Berghoef (geboren te Aalsmeer, 1903). Hij heeft tussen 1927 en 1972 in Aalsmeer en omgeving meer dan 500 woningen gebouwd, waaronder een aantal grote projekten. Ook heeft hij gewerkt aan de meeste grote gebouwen in Aalsmeer, waaronder de Veiling Bloemenlust (Oosteinderweg 247) en de CAV (van Cleeffkade 16). Hij heeft in deze periode de gemeente Aalsmeer steeds op architectonische en stedebouwkundig gebied geadviseerd. In 1961 is hij tot ereburger van Aalsmeer benoemd.
In de jaren dertig zijn wijzigingen in het "plan Zuid" aangebracht ten behoeve van de systematische aanleg van de zogenaamde "plaatsjes", woningen met eigen (tuinbouw)grond voor landarbeiders (of kwekers) met eigen grond. Deze woningen zijn in clusters gebouwd, volgens een aantal standaardontwerpen van W. Gijzen, de gemeente-architect van Aalsmeer. Karakteristieke voorbeelden zijn de woningen aan Wilgenlaan en de Berkenlaan. Aanvankelijk was het toegestaan om bloemen te kweken bij deze woningen, maar naderhand is dat beperkt tot tuinbouw.

6.2 Uiterweg

De Uiterweg is een doodlopende straat haaks op de Zijdstraat/Stationsweg; de bebouwing aan deze weg wordt als een zelfstandig gehucht beschouwd. Oorspronkelijk bevond zich langs de Uiterweg een vrij open boerderijenlint. De perceelsbreedte van de boerderijen was tamelijk gering. Er zijn heden ten dage nog slechts enkele van deze boerderijen behouden gebleven, alle daterend uit de 18de of begin 19de eeuw. Nagenoeg al deze boerderijen zijn te karakteriseren als langhuisboerderijen. Slechts enkele boerderijen behoren tot het hooihuistype, waaronder de boerderij Uiterweg 228 (begin 19de eeuw). Opvallend is dat al deze boerderijen voor het grootste deel uit hout bestaan; veelal is slechts een deel van de voorgevel in steen uitgevoerd. In de MIP-periode zijn langs de Uiterweg geen boerderijen meer gebouwd. Tussen ca. 1900 en 1950 is een lintbebouwing van bloemkwekerijen en arbeiderswoningen

ontstaan. Specifieke winkelgebouwen en café's ontbreken nagenoeg geheel: deze functies waren over het algemeen in woningen ondergebracht. De bloemkwekerijen bestaan elk uit een kwekerswoning op het voorterrein en verschillende soorten kassen (in rijen of stroken), een stookhuis met schoorsteen en enige schuren op het achterterrein.
De meeste percelen bestonden uit een aantal eilanden. Nagenoeg alle vervoer geschiedde over het water: kavelsloten, wegsloten, ringvaarten en meren. Vele kwekers bezaten losse akkers aan de (verspoelde) Westeinderweg. In de jaren twintig en dertig zijn elders in de gemeente (Oosteinderweg, Stommeerpolder en later ook de Oosteinderpoelpolder) grotere bedrijven gesticht, waardoor het belang van de relatief kleinschalige bedrijven aan de Uiterweg sterk verminderde. Voor het wegvervoer lagen de bedrijven aan de Uiterweg zeer afgelegen. Door de moderniseringen in de jaren zestig en zeventig van de 20ste eeuw zijn veel kwekerijen opgeheven en (geheel of gedeeltelijk) gesloopt. De oudste kassen, die aan de Uiterweg zijn behouden staan achter de dubbelwoning Uiterweg 100/102 (woning is in 1949 gebouwd, naar ontwerp van J.F. Berghoef). Deze eenvoudige houten kassen dateren vermoedelijk uit ca. 1900. De draagconstructie heeft een geïmproviseerd karakter en bestaat deels uit hout en deels uit ijzer. Waarschijnlijk is het gebouw opgetrokken door een plaatselijk aannemer of de kweker zelf. In de jaren twintig en dertig zijn de meeste kassen gebouwd door gespecialiseerde architecten/aannemers, waaronder dhr. Walch (tevens handelaar in bouwmaterialen) en het bouwkundig bureau W. Maarse jr. Daarnaast zijn veel ontwerpen ook geleverd door de CTAV (coöperatieve tuinbouw aankoop vereniging). In toenemende mate werd ook gebruik gemaakt van standaardproducten: draagconstructies, houten stijlen en regels met vaste maten en gestandaardiseerde glasmaten. De kwekerswoningen zijn in vele gevallen ontworpen door andere architecten dan de kassen. In de jaren dertig en vijftig heeft prof. ir. J.F. Berghoef aan de Uiterweg een aantal kwekerswoningen en arbeiderswoningen in Delftseschoolstijl gebouwd. Eén van de eerste werken van Berghoef is op het adres Uiterweg 207 te vinden: een woonhuis met een schuur en een walhok voor W. Keessen A.W.zn. In dit ontwerp uit 1926 zijn nog enige invloeden te bespeuren van de Amsterdamse School, vooral in het walhok.

6.3 Oosteinde/Oosteinderweg

Aan de Oosteinderweg bevond zich omstreeks 1850 een vrij open lintbebouwing op betrekkelijk smalle percelen. Vermoedelijk bestond het grootste deel van deze bebouwing uit boerderijen, waarvan echter geen enkele is behouden. In de MIP-periode zijn aan de Oosteinderweg voornamelijk bloemkwekerijen en woningen gebouwd. Het aandeel van woningen hier is aanmerkelijk groter dan aan de Uiterweg, zowel omdat de bedrijven groter zijn (meer arbeiders) als omdat er forenzenwoningen zijn gebouwd. Eén van de weinige boerderijen uit de MIP-periode is Oosteinderweg 506. Van deze boerderij is het woongedeelte na de Tweede Wereldoorlog vervangen door een woning. De houten schuur is gaaf. In de periode 1930 tot 1960 zijn aan de Oosteinderweg vele woningen in Delftseschoolstijl gebouwd, waaronder een tiental van architect J.F. Berghoef. Naar ontwerp van Berghoef zijn ook enige uitbreidingen van de veiling Bloemenlust gerealiseerd. Het eerste gebouw van de veiling Bloemenlust is in 1912 gebouwd, ten oosten van de kruising van de Machineweg en de Oosteinderweg. Dit was het eerste veilinggebouw in de gemeente Aalsmeer. In 1921 is deze houten veiling vervangen door een groot stenen veilinggebouw, dat in Amsterdamse-schoolstijl is ontworpen door M. de Klerk. Het gebouw (Oosteinderweg 247) is in de loop der tijd aanmerkelijk uitgebreid. Nadat in 1972 het nieuwe veilinggebouw aan de Legmeerdijk was voltooid, is de veiling Bloemenlust in gebruik genomen als magazijn voor V&D. De kwekerswoning met schuur aan de Oosteinderweg 215/217 is de enige

kwekerswoning in deze stijl. De meeste andere zijn in de stijl van de Delftse School gerealiseerd.

6.4 Oosteinde/Oosteinderpoelpolder

In 1868 is de Oosteinderpoel drooggemaakt. In deze nieuwe polder werd aanvankelijk voornamelijk akkerbouw bedreven, aangevuld met enige veeteelt. De enige boerderij uit die periode, die behouden is gebleven staat op het adres Hornweg 271. Blijkens een gevelsteen dateert de boerderij uit 1871, maar aan te nemen valt dat het huidige gebouw omstreeks 1890 grotendeels is vernieuwd. Ook uit latere perioden zijn slechts zeer weinig boerderijen behouden gebleven. De oudste bloemenkwekerijen in de Oosteinderpoelpolder dateren uit het begin van de twintigste eeuw. De aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Aalsmeer (1912/15) heeft een duidelijke invloed gehad op de vestiging van deze bedrijven. In de jaren dertig tot zestig van de twintigste eeuw zijn in de Oosteinderpolder veel bloemenkwekerijen gesticht, vooral aan de Aalsmeerderweg en de Hornweg. De bedrijven in deze polder werden indertijd als groot beschouwd, aangezien ze meerdere arbeiders in dienst hadden. In de polder zijn dan ook relatief veel arbeiderswoningen gebouwd, zowel geconcentreerd aan de Machineweg (rijen aan de Machineweg 87-113 en 115-131c) als verspreid langs de Aalmeerderweg en de Hornweg.

6.5 Kudelstaart

Kudelstaart/Vrouwenakker ligt op de oever van de Westeinderpoel, aan de Kudelstaartseweg en de Herenweg. In de MIP-periode is aan de zuidzijde van deze beide straten een enkelzijdig bouwlint tot ontwikkeling gekomen, in een vrij open verkaveling. Er is (nagenoeg) geen bebouwing van voor 1850 behouden gebleven. Aan het eind van de jaren dertig zijn aan de noordzijde van de Kudelstaartseweg enige villa's gebouwd. Na de Tweede Wereldoorlog is hier een lint van villa's en bungalows tot stand gekomen, in het kielzog van de ontwikkeling van de watersport op de Westeinderplassen. De aanzet van de jachthaven en het restaurant (Kudelstaartseweg 226: 1938, J.F. Berghoef).

De oude kern (MIP-periode) van het huidige dorp Kudelstaart wordt gevormd door de St. Jan de Doperkerk met de bijbehorende pastorie (Kudelstaartseweg 245/247), die in 1869 zijn gebouwd naar ontwerp van Th. Asseler. Het nieuwe winkelcentrum van de uitbreidingswijken van Kudelstaart ligt schuin achter de kerk, in de Legmeerpolder.

6.6 Buitengebied

Onder het buitengebied van Aalsmeer wordt in deze inventarisatie het gebied van de Legmeerpolder verstaan, dat niet tot de bebouwde kom van Kudelstaart behoort en het gebied van de Schinkelpolder en het Amsterdamse Bos. Na de droogmaking van de Zuiderlegmeerpolder (1882/83) is het gebied ingericht voor akkerbouw. Langs de Hoofddijk zijn grootschalige bedrijven gebouwd. Bij de herverkaveling en de aanleg van grootschalige bloemkwekerijen in de jaren zeventig zijn vele boerderijen opgeruimd. Er waren twee typen boerderijen te onderscheiden, namelijk boerderijen met zeer grote veelal driebeukige schuren (het Haarlemmermeertype) en een compacter type dat is afgeleid van de stolpboerderij. Van dit laatste type is een nagenoeg gaaf exemplaar behouden gebleven, namelijk Hoofdweg 174. Dit gebouw bevat een woongedeelte en een grote stal onder een zeer fors schilddak.

In de Schinkelpolder bevindt zich vrijwel geen bebouwing. Het deel van het Amsterdamse Bos, dat op het grondgebied van de gemeente Aalsmeer ligt, is in hoofdzaak in de jaren zestig tot stand gekomen.

7. Stedebouwkundige typologie

Voor de gemeente Aalsmeer is in het kader van de MIP-inventarisatie een stedebouwkundige typologie gemaakt van de kern van Aalsmeer, de Oosteinderweg en de Oosteinderpoelpolder.
Het bouwlint aan de Oosteinderweg kan het beste worden beschouwd als een ontwikkeling uit de MIP-periode. Zowel de verkaveling als de bebouwing dateren uit deze periode. Dit geld niet voor het bouwlint langs de Uiterweg, waarvan het oorspronkelijke karakter (van voor 1850) zich in de huidige verkaveling en de bebouwing sterk manifesteert. Voor de Uiterweg is daarom geen stedebouwkundige typologie gemaakt: de ontwikkelingen in de MIP-periode zijn immers te omschrijven als verdichting en vervanging.
Hetzelfde geldt voor het bouwlint van Kudelstaart/ Vrouwentroost.
De (stede-)bouwkundkundige ontwikkelingen hebben zich voornamelijk beperkt tot verdichting en intensieve vervanging. Er is overigens nagenoeg geen bebouwing van voor 1850 meer aan te treffen.

Bij de typologie zijn de volgende categorieën aangemerkt:
- Stedelijk ingericht gebied, algemeen: de bebouwing van het plan Centrum (1908 ev) is in deze categorie ingedeeld.
- Niet stedelijk ingericht gebied, algemeen: de complete invulling van het plan Zuid (1924 ev) is in deze categorie ingedeeld. De structuur van dit plan wordt sterk bepaald door het openbare groen, de voortuinen en de relatief ruime profielen.
- Niet stedelijk ingericht gebied, tuinwijkachtige ontwikkelingen: de bebouwing van de Wilgenlaan en de Berkenlaan is in deze categorie ingedeeld. Dit zijn twee groeperingen van plaatsjes, woningen met landbouwgrond die zijn aangelegd in het kader van de landarbeiders-wet (1918). Voor wat betreft de verkavelingsstructuur zijn deze groeperingen plaatsjes het beste te vergelijken met tuinwijken. De agrarische functie van de plaatsjes is in architectuur en verkaveling van ondergeschikt belang.
- Lineaire ontwikkelingen: de vele lineaire structuren in de gemeente Aalsmeer houden verband met de verkaveling van het land ten behoeve van de bloemkwekerijen. De Oosteinderweg, een oude ontginningsdijk, is in de 19de en 20ste eeuw opnieuw verkaveld.
- Veilingen: de bloemenveilingen CAV en Bloemenlust.
- Fort: het fort bij Kudelstaart, onderdeel van de Stelling van Amsterdam.
- Liniewal: geniedijk, onderdeel van de Stelling van Amsterdam.
- Park en begraafplaats: de groengebieden in plan Zuid.
- Tuinbouwgebied: de voornaamste terreinen voor de bloementeelt en bosbouw, zowel op de koude grond als in kassen.

Verantwoording inventarisatie

Het MIP-onderzoek in de gemeente Aalsmeer bestaat uit twee delen, namelijk 1. de gemeentebeschrijving, waarin op thematische wijze de voornaamste ruimtelijke ontwikkelingen in de periode 1850-1940 zijn beschreven (het onderhavige rapport), en 2. de inventarisatie van objecten en stedebouwkundige structuren uit de periode 1850-1940 (zie bijgevoegde adressenlijst).

Bij de inventarisatie in de gemeente Aalsmeer zijn in totaal 146 objecten en complexen beschreven en gefotografeerd. Deze objecten en complexen zijn geselecteerd op stedebouwkundige, architectonische en/of historische gronden en getoetst op hun gaafheid en zeldzaamheid. Daarnaast zijn nagenoeg alle gebouwen met een bijzondere of openbare functie opgenomen, omdat deze veelal zowel door hun situering als hun betekenis in de (plaatselijke) historie van belang zijn.

Verder is bij de MIP-inventarisatie te Aalsmeer veel aandacht besteed aan de werken van prof. ir. J.F. Berghoef. Prof. Berghoef wordt beschouwd als één van de voornaamste representanten van de Delftse-schoolarchitectuur. Tussen ca. 1925 en 1970 heeft hij in Aalsmeer ongeveer honderd bouwprojecten gerealiseerd. Ten behoeve van de MIP-inventarisatie zijn slechts de projecten die voor 1940 zijn gerealiseerd beschreven en gefotografeerd. Dit onderdeel van de inventarisatie is voornamelijk gebaseerd op gegevens uit de door Dick Kuin geschreven tentoonstellingsgids (1991), genaamd: Prof. Ir. J.F. Berghoef, architect.

Sedert het einde van de 19de eeuw zijn ten behoeve van de teels van snijbloemen en sierplanten kassen gebouwd. In de loop der tijd zijn vele soorten kassen gebouwd, waarin interessante functionele en architectonische ontwikkelingen vallen te herkennen.
Door de voortgaande schaalvergroting in de bloementeelt zijn slechts betrekkelijk weinig oude bedrijven en bedrijfsgebouwen gehandhaafd. De nog bestaande oude kassen zijn nagenoeg alle sterk verwaarloosd. Ten behoeve van de MIP-inventarisatie is een globale inventarisatie opgemaakt, enerzijds vanwege het tijdgebrek en anderzijds door de geringe hoeveelheid beschikbare informatie. De huidige inventarisatie is voornamelijk gebaseerd op de informatie. De huidige inventarisatie is voornamelijk gebaseerd op de informatie van enige oudere inwoners van Aalsmeer, die mij de oudste kassen en de compleetste bedrijfscomplexen hebben aangewezen. Deze zijn gefotografeerd en omschreven.

Voor de gemeente Aalsmeer is in het kader van deze inventarisatie een stedebouwkundige typologie gemaakt van de kern van Aalsmeer, de Oosteinderweg en de Oosteinderpoelpolder.

Er zijn geen gebieden met bijzondere waarden aangemerkt, omdat er geen gebieden met integraal samenhangende stedebouwkundige en architectonische waarden (uit de periode 1850-1940) zijn behouden.

Geraadpleegde werken

Boer, P.G.J. de, *Wegen naar vrijheid, grepen uit de geschiedenis van het Zuiderlegmeergebied; opkomst, ondergang, hernieuwde opkomst,* Ouderkerk aan de Amstel 1981

Boogaard, P., *Inventaris van het secretarie-archief 1929-1945 en geponeerde archieven 1921-1967,* Aalsmeer 1991

Es, A. van (samenstelling), *Vijftig jaar Centrale Aalsmeerse Veiling,* Aalsmeer 1962

Honderd jaar polderleven (betreft de Oosteinderpoelpolder), z.p. ca. 1967

Linde, H. van der, *Aalsmeer: grepen en beelden uit 750 jaar werken en leven van kerk en volk,* Aalsmeer 1976

Pon, W. de, *Gouden banden,* Aalsmeer 1965

Rogier, J., *Kudelstaart,* Aalsmeer 1958

Spaargaren Czn, D., *Het verleden, heden en de toekomst van Aalsmeer,* Aalsmeer 1913.

Stichting voor Bodemkartering Wageningen, Beschrijving behorende bij de bodemkaarten van de poldergronden van Aalsmeer, onderzoeksrapport (onderzoek van 17 mei 1949)

overige:

Oud Nieuws/Oud Nuus: 1970-1991

Stichting Historische Tuin Aalsmeer (brochure ter begeleiding van een bezoek), zp 1990

archiefstukken:

inventaris 1911-1929: 238, 239, 242.

inventaris 1929-1945: 347, 348, 349/350, 351, 352.

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland; Provinciale Planologische Dienst Noord-Holland, 1988.

2. De gemeente Aalsmeer in ca. 1854, topografische militaire kaart 1:50.000, facsimile-uitgave van de topografische dienst en Unieboek; blad 30 ('s-Gravenhage: 1850 en 1854 verkend, 1854 gegraveerd) en blad 31 (Utrecht: 1850 verkend, 1854 gegraveerd).

3. De gemeente Aalsmeer in 1866; Kuyper, J., Gemeente-atlas van Nederland naar officiële bronnen bewerkt (vierde deel, Noord-Holland), Leeuwarden 1869/ Zaltbommel 1971 (reprint).

4a. De gemeente Aalsmeer in ca. 1914 (westelijk deel).

4b. De gemeente Aalsmeer in ca. 1914 (oostelijk deel), Wieberdink, G.L. samenst., Historische Atlas Noord-Holland, chromotopografische Kaart des Rijks, 1:25.000, kaarten nr. 365 (Haarlemmermeer: 1875, 1892 en 1913), 366 (Amstelveen: 1892/1903 en 1905), 384 (Venneperdorp: 1887 en 1903) 385 (Aalsmeer: 1874, 1892/1903 en 1911), 403 (Rijnsaterwoude: 1875, 1883 en 1912/1914) en 404 (Zevenhoven: 1873, 1887/1902 en 1914).

5. De gemeente Aalsmeer in 1943. Amerikaanse stafkaarten, A.M.S. M831, US Army Washington DC 130057 (1943), samengesteld uit sheet 360 (Ouderkerk), 366 (Zevenhoven), 367 (Vinkeveen) en 369 (Hoofddorp, fotografische reproduktie).

6. De gemeente Aalsmeer in ca. 1988, topografische kaarten 1:25.000 kaart 25C (Hoofddorp, 1988), 25D (Amstelveen, 1988), 31A (Roelofarendsveen, 1988) en 31B (Uithoorn, 1988).

7. Indeling in MIP-deelgebieden; getekend op een kopie van afbeelding 6.

8. Stedebouwkundige typologie van de uitbreidingen in het oostelijke deel van de gemeente Aalsmeer in de periode 1850-1940, getekend op een kopie van het stratenplan van de gemeente Aalsmeer (Falkplan).

9. Indeling van het landschap in landschapstypen, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

10a. Belangrijkste landwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1850, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

10b. Belangrijkste landwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1940, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

10c. Belangrijkste landwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1990, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

11a. Belangrijkste waterwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1850, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

11b. Belangrijkste waterwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1940, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

12. Spoorwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1925, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

13a. Belangrijkste dijken en kaden in de gemeente Aalsmeer in ca. 1865, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

13b. Belangrijkste dijken en kaden in de gemeente Aalsmeer in ca. 1940, getekend op basis van afbeelding nr. 6.

14. Stratenplan van de kern van Aalsmeer, ca. 1990, gedeelte van het Falkplan van Aalsmeer.

15. Stratenplan van het westelijke deel van de gemeente Aalsmeer: Uiterweg, Kalslagen, Kudelstaart/Vrouwentroost en de Westeinder Plassen, ca. 1990, gedeelte van het Falkplan van Aalsmeer.

16. Stratenplan van het oostelijk deel van de gemeente Aalsmeer: de Oosteinderweg e.o., Oosteinderpoelpolder en Schinkelpolder, ca. 1990, gedeelte van het Falkplan van Aalsmeer.

17. Stratenplan van Kudelstaart, ca. 1990, gedeelte van het Falkplan van Aalsmeer.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

Aalsmeer

2. De gemeente Aalsmeer in ca. 1854

3. De gemeente Aalsmeer in 1866

4a. De gemeente Aalsmeer in ca. 1914 (westelijk deel)

Hoofddorp
WESTEINDER PLAS
Kudelstaart
Burgerveen
Kalslagen
Lemmeer
Lemmeer
Lemmeer

4b. De gemeente Aalsmeer in ca. 1914 (oostelijk deel)

5. De gemeente Aalsmeer in 1943

6. De gemeente Aalsmeer in ca. 1988

7. Indeling in MIP-deelgebieden

1. Aalsmeer
2. Uiterweg
3. Oosteinde/ Oosteinderweg
4. Oosteinde/ Oosteinderpoelpolder
5. Kudelstaart
6. Buitengebied

8. Stedebouwkundige typologie van de uitbreidingen in het oostelijke deel van de gemeente Aalsmeer

bestaande bebouwing

stedelijk ingericht gebied, algemeen

niet-stedelijk ingericht gebied, algemeen

niet-stedelijk ingericht gebied, tuinwijk-achtige ontwikkelingen (plaatsjes in plan Zuid)

lineaire ontwikkelingen (deels vervanging van bestaande structuren)

veilingen

fort

liniewal

park en begraafplaats

tuinbouwgebied (incl. boomkwekerijen)

9. Indeling van het landschap in landschapstypen

I Veenplassenlandschap

II Droogmakerijenlandschap

III Veenplassenlandschap

10a. Belangrijkste landwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1850

10b. Belangrijkste landwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1940

10c. Belangrijkste landwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1990

11a. Belangrijkste waterwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1850

11b. Belangrijkste waterwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1940

12. Spoorwegen in de gemeente Aalsmeer in ca. 1925

13a. Belangrijkste dijken en kaden in de gemeente Aalsmeer in ca. 1865

13b. Belangrijkste dijken en kaden in de gemeente Aalsmeer in ca. 1940

14. Stratenplan van de kern van Aalsmeer, ca. 1990

15. Stratenplan van het westelijke deel van de gemeente Aalsmeer

16. Stratenplan van het oostelijk deel van de gemeente Aalsmeer

17. Stratenplan van Kudelstaart, ca. 1990

Register

Gemeente Aalsmeer\Aalsmeer

Obj.	Adres	Huidige functie	Acc.nr.
001	Berkenlaan 2-16; 20-28 11; 17-37	Woonhuizen	0008093
002	Van Cleeffkade 7A	Woonhuis	0008094
003	Van Cleeffkade 16	TV-studio	0008095
004	Dorpsstraat	Vaste brug	0008096
005	Dorpsstraat 11,13	Kerk en toren	0008097
006	Dorpsstraat 61	Kantoor; Garage	0008098
007	Dorpsstraat 83	Woonhuis	0008099
008	Dorpsstraat 98	Woonhuis	0008100
009	Dorpsstraat 101	Scheepsbouwwerkplaats	0008101
010	Hadleystraat 55	Bedrijfsverzamelgeb.	0008102
011	Hortensialaan 14,16	Dubbel woonhuis	0008103
012	Kanaalstraat 5	Bedrijfsgebouw;woning	0008104
013	Kanaalstraat 11	Kant.; Woonhuis; Garage	0008105
014	Burgemeester Kasteleinweg 1, 2	Dubbel woonhuis	0008106
015	Kudelstaartseweg 14	Woonhuis	0008107
016	Kudelstraartseweg 16	onbekend	0008108
017	Legmeerdijk 324	Trafohuisje	0008109
018	Legmeerdijk 326	Woning	0008110
019	Legmeerdijk 327	Boerderij	0008111
020	Lijnbaan 3, 5	Kerk; ontmoetingszaal	0008112
021	Marktstraat 19	Restaurant; Bibliot.	0008113
022	Marktstraat 20	Woonhuis	0008114
023	J.C. Mensinglaan 29	Kantoor	0008115
024	Ophelialaan 9-19	Woonhuizen (6)	0008116
025	Ophelialaan 68	Groenekruisgebouw	0008117
026	Ophelialaan 69	Woonhuis	0008118
027	Ophelialaan 70	Woonhuis	0008119
028	Ophelialaan 72BIJ	Trafohuisje	0008120
029	Ophelialaan 86	Woonhuis	0008121
030	Ophelialaan 169; 171	Dubbelwoonhuis	0008122
031	Ophelialaan 230	School	0008123
032	Ophelialaan 232	Portierswoning	0008124
033	Schoolstraat 4	School	0008125
034	Sportlaan 18; 20	Woonhuizen (2)	0008126
035	Sportlaan 44	Cafe; Woonhuis	0008127
036	Sportlaan 74; 76	Dubbelwoonhuis	0008128
037	Stationsweg 21	Woonhuis	0008129
038	Stommeerkade 13	Leegstaand	0008130
039	Stommeerkade 36, 37	Dubbelwoonhuis	0008131
040	Stommeerkade 64	Woning met schuur	0008132
041	Stommeerweg	Begraafplaats	0008133
042	Stommeerweg 1; 1A; 3; 3A; 3B; 3C; 5	Kantoren; Woningen	0008134
043	Stommeerweg 2	Clubgebouw	0008135
044	Stommeerweg 4	Kantoor	0008136
045	Stommeerweg 9	Parochiehuis (?)	0008137
046	Stommeerweg 11	School	0008138
047	Stommeerweg 13	RK kerk	0008139
048	Stommeerweg 15	onbekend	0008140
049	Stommeerweg 18; 20	Dubbelvilla	0008141
050	Stommeerweg 22	Woonhuis	0008142
051	Stommeerweg 33	Woonhuis	0008144

052	Stommeerweg 35	Woonhuis met kantoor	0008145
053	Stommeerweg 45; 47	Dubbelwoonhuis	0008146
054	Stommeerweg 46	Woonhuis	0008147
055	Stommeerweg 48	Woonhuis	0008148
056	Weteringstraat ong.	Trafohuisje	0008149
057	Wilgenlaan 4-28 1-27	Woningen	0008150
058	Zijdstraat 24	Winkelwoonhuis	0008151
059	Zijdstraat 30	Winkel	0008152
060	Zijdstraat 53; 55	Kerk	0008153
061	Zijdstraat 57; 59	Dubbelwoning	0008154
062	Zijdstraat 62	Winkelwoonhuis	0008155
063	Zijdstraat 68	Winkelwoonhuis	0008156

Gemeente Aalsmeer\Oosteinde

064	Oosteinderweg BIJ 15	onbekend	0008157
065	Oosteinderweg 23	Woonhuis	0008158
066	Oosteinderweg 52; 54	Dubbelwoonhuis	0008159
067	Oosteinderweg 53	Woonhuis	0008160
068	Oosteinderweg 53A	Leegstaand; Woonhuis	0008161
069	Oosteinderweg 60A	Woonhuis	0008162
070	Oosteinderweg 77B	onbekend	0008163
071	Oosteinderweg 81	Woonhuis	0008164
072	Oosteinderweg 83	Woonhuis	0008165
073	Oosteinderweg 93	Villa	0008166
074	Oosteinderweg 114	Woonhuis	0008167
075	Oosteinderweg 119; 121; 121AB	Twee dubbelwoonhuizen	0008168
076	Oosteinderweg 129	Woonhuis	0008169
077	Oosteinderweg BIJ 133	Trafohuisje	0008170
078	Oosteinderweg 140	Woonhuis	0008171
079	Oosteinderweg 215; 217	Woonhuis met schuur	0008172
080	Oosteinderweg 234	Woonhuis	0008173
081	Oosteinderweg 247	Magazijn; leegstaand	0008174
082	Oosteinderweg 273	Pastorie	0008175
083	Oosteinderweg 287A	Garage	0008176
084	Oosteinderweg 317	(in verbouwing)	0008177
085	Oosteinderweg 317	Woonhuis	0008178
086	Oosteinderweg 330	Woonhuis	0008179
087	Oosteinderweg 392; 394	Kerk en kantoor	0008180
088	Oosteinderweg 399	Woonhuis	0008181
089	Oosteinderweg 410	Woonhuis	0008182
090	Oosteinderweg 457	Woonhuis	0008183
091	Oosteinderweg 503	Schuur	0008184
092	Pontweg 3B	Woonhuis	0008185

Gemeente Aalsmeer\Oosteinderpoelpolder

093	Aalsmeerderweg	Trafohuisje	0008186
094	Aalsmeerderweg 187; 189	Dubbelwoonhuis	0008187
095	Aalsmeerderweg 201	Woonhuis	0008188
096	Aalsmeerderweg 208	Woonhuis	0008189
097	Aalsmeerderweg 417	Woonhuis	0008190
098	Hornweg 58-64	Woningen (4)	0008191
099	Hornweg 101	Woonhuis	0008192
100	Hornweg 213-251	Woningen	0008193
101	Hornweg	Boerderij	0008194
102	Machineweg 1	Gemaal	0008195
103	Machineweg 2	Woonhuis	0008196
104	Machineweg 35A	Woonhuis met winkel	0008197
105	Machineweg 36; 38	Dubbelwoonhuis	0008198
106	Machineweg TO 81	Geen	0008199
107	Machineweg 89-111	Woonhuizen	0008200

108	Machineweg115-131, 131ABC	Woonhuizen	0008201
109	Zwarteweg 99	Dubbelwoning	0008202

Gemeente Aalsmeer\Uiterweg

110	Uiterweg 9	Woonhuis	0008203
111	Uiterweg 28; 30	Woonhuis	0008204
112	Uiterweg 57	Woning; Bloemkwekerij	0008205
113	Uiterweg 63	Woonhuis	0008206
114	Uiterweg 76	Woonhuis	0008207
115	Uiterweg 86	Woonhuis	0008208

Gemeente Aalsmeer\Uiterweg

116	Uiterweg 88; 90	Dubbelwoonhuis	0008209
117	Uiterweg 100; 102	Woonhuizen (2)	0008210
118	Uiterweg 100BIJ	Brug	0008211
119	Uiterweg 103	Woonhuis met schuur	0008212
120	Uiterweg 105	Woonhuis	0008213
121	Uiterweg 139	Kantoor; Woonhuis	0008214
122	Uiterweg 142; 144	Woonhuizen (2)	0008215
123	Uiterweg 173	Woonhuis	0008216
124	Uiterweg 207	Woonhuis	0008217
125	Uiterweg 208; 210	Dubbelwoonhuis	0008218
126	Uiterweg 213	Woonhuis	0008219
127	Uiterweg 220; 222	Woonhuis en kantoor	0008220
128	Uiterweg 242; 244	Dubbelwoonhuis	0008221
129	Uiterweg 246	Woonhuis	0008222
130	Uiterweg 306	Woonhuis	0008223
131	Uiterweg 317A	Kantoor (assurantie)	0008224

Gemeente Aalsmeer\Kudelstaart

132	Bilderdammerweg 32	Woonhuis	0008225
133	Herenweg 17	Woonhuis	0008226
134	Hoofdweg 104	School	0008227
135	Kudelstaartseweg 226	Jachthaven; restaurant	0008228
136	Kudelstaartseweg 247	Kerk	0008229
136B	Kudelstaartseweg 247	Pastorie	0008230

Gemeente Aalsmeer\buitengebied

137	Herenweg 64BIJ	Monument	0008231
138	Hoofdweg 174	Boerderij	0008232
142B	Kudelstaartseweg	Jachthaven	0008233
142C	Kudelstaartseweg 99	Opslagloods	0008234
142D	Kudelstaartseweg 101	Woning	0008235
139	Mr. Jac. Takkade 5	Hek	0008236
140	Mr. Jac. Takkade 15	Woonhuis	0008237
141	Schinkeldijkje 6BIJ	Trafohuisje	0008238
142A	Vuurlijn	Geen	0008239

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 31 43

Samenstelling
ir. J.A. van der Hoeve
Afdeling Cultuur en Educatie, Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, mei 1993

Aalsmeer